

Pitanje poverenja

**Percepcije javnosti o bezbednosti
na Kosovu, 2009/2010**

novembar 2010

Pitanje poverenja

**Percepcije javnosti o bezbednosti na Kosovu,
za period od 2009/2010. godine**

Zahvalnica

Ovaj izveštaj izrađen je od strane Foruma građanskih inicijativa (FIQ) i organizacije Saferworld. Autori žele da se zahvale vladama Savezne Republike Nemačke i Ujedinjenog Kraljevstva na finansiranju ovog istraživanja kroz njihovu podršku pruženu projektu Bezbedno mesto, kao i ljudima koji žive na Kosovu, a koji su se složili da podele sa nama svoje percepcije.

Akronimi

ATBZ	Akcioni tim za bezbednost zajednice
EU	Evropska unija
EULEX	Misija vladavine prava EU na Kosovu
EUSR	specijalni predstavnik EU
FIQ	Forum građanskih inicijativa
ICITAP	Međunarodni program pomoći za obuku u krivičnim istragama
ICO	Međunarodna civilna kancelarija
INPO	Inicijativa za napredak
UG KPZ	Upravna grupa Kosovske policije u zajednici
KFOR	Kosovske snage (NATO)
KOA	Kosovska obaveštajna agencija
KP	Kosovska policija (ranije Kosovska policijska služba)
KZK	Kosovski zaštitni korpus
KPS	Kosovska policijska služba
SBK	Savet bezbednosti Kosova
KBS	Kosovske bezbednosne snage
LKJB	Lokalni komitet za javnu bezbednost
OOBZ	Opštinski odbori za bezbednost zajednica
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
MLN	malokalibarsko i lako naoružanje
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UNMIK	Misija UN-a na Kosovu
USDOJ	Ministarstvo pravde SAD

Autorsko pravo © Saferworld, novembar 2010. Sva prava zadržana. Ne dozvoljava se da bilo koji deo ove publikacije bude umnožavan, da se čuva u sistemima daljeg preuzimanja ili da se prenosi u bilo kom obliku ili elektronskim, mehaničkim, fotokopirnim, zapisnim sredstvima itd. bez potpunog navođenja izvora. Saferworld-pozdravlja i podstiče korišćenje i raspodelu materijala uključenog u ovu publikaciju.

Sadržaj

Pregled izveštaja	i
1. Uvod	1
2. Kontekst: Događanja u kosovskom bezbednosnom sektoru	3
Lokalne i međunarodne bezbednosne institucije	3
Bezbednost zajednica na Kosovu	5
3. Percepcije javnosti o bezbednosti i sigurnosti	7
Ljudi se osećaju sigurnije	7
Glavne zabrinutosti u pogledu sigurnosti i bezbednosti	9
Nasilni konflikt i dalje se smatra verovatnim ⁵	11
Posedovanje i korišćenje oružja ostaje i dalje osetljivo pitanje	12
4. Percepcije i stavovi javnosti u pogledu bezbednosnih institucija	14
Institucionalni učinak, bezbednosna situacija i politika utiču na stavove prema bezbednosnim institucijama	15
Percepcije o kosovskim institucijama	15
Odsustvo transparentnosti i ograničen pristup informacijama o institucijama	20
Nedostatak mogućnosti za veće učešće	21
Angažovanje građana	22
5. Preporuke	23

Lista grafikona

Grafikon 1: Da li biste opisali svoje naselje kao...?	8
Grafikon 2: Po vašem mišljenju, koji je najozbiljniji problem u oblasti bezbednosti i sigurnosti sa kojim se suočava vaša zajednica?	10
Grafikon 3: Koliko često čujete pucnjavu u vašem naselju?	12
Grafikon 4a: Koliko poverenja imate u sledeće institucije? (u potpunosti ili veoma puno)	16
Grafikon 4b: Koliko poverenja imate u sledeće institucije? (malo ili ne uopšte)	16
Grafikon 5: U kojima od sledećih oblasti smatrate da se KP poboljšao tokom poslednjih šest meseci?	17
Grafikon 6: Koliko uticaja smatrate da ljudi u vašoj zajednici imaju na odluke donete od strane vaše lokalne vlade?	21

Pregled izveštaja

Ovo je peta anketa javnog mnjenja koja je sprovedena od 2006. godine od strane organizacije Saferworld i Foruma građanskih inicijativa (FIQ). Anketa istražuje stavove javnosti u pogledu bezbednosti i sigurnosti kao i prema institucijama odgovornim za garantovanje bezbednosti na Kosovu. Ista postoji sa namerom da posluži kao doprinos razvoju delotvornih, odgovornih institucija usredsređenih na ljude sposobnih da pruže usluge u sferi bezbednosti i pravosuđa celokupnom kosovskom stanovništvu. Metode prikupljanja podataka (anketa stanovništva, kombinovana sa 20 fokusnih grupa sprovedenih između 2009/10. godine, korišćenjem uporednog upitnika i metode uzimanja uzorka) pomažu u sastavljanju longitudinalne slike promena u stavovima i percepcijama tokom uzburkanog perioda u nedavnoj istoriji Kosova.

Gledano u celosti, slika je uglavnom pozitivna, ali izmešana. Značajan deo stanovništva smatra da se njihova bezbednost poboljšala, potvrđujući pozitivne promene koje se javljaju iz godine u godinu od 2006. Poverenje u bezbednosne institucije nastavlja da raste, iako postoje značajni dispariteti između različitih institucija. Na primer, Kosovska policija (KP) uživa široko poverenje, a za Misiju vladavine prava EU na Kosovu (EULEX) uopšteno se smatra da je ostvarila slab učinak širom zemlje. Kako javnost tako i donosioci politike mogu stoga biti ohrabreni načinom na koji su bezbednost i garanti bezbednosti sagledani od strane većine stanovništva.

Međutim, kao i uvek, prsnija analiza podataka predstavlja iznijansiraniju sliku. Iako ljudi smatraju da su se opšti nivoi nesigurnosti u njihovim naseljima smanjili, i dalje preovlađuje stvaran i značajan strah od vraćanja nasilnom konfliktu; iako postoji povećani nivo poverenja u institucije, isto oscilira u velikoj meri u zavisnosti od roda, etničkog porekla i do određene mere, starosne dobi; i iako percepcija o malokalibarskom naoružanju kao vidljivom faktoru koji potpiruje nesigurnost ostaje još uvek na niskom nivou, jasno je da je i dalje značajan broj oružja u rukama civila širom zemlje koja se mogu staviti u primenu u slučaju javljanja potrebe za istim.

Ovaj izveštaj počinje predstavljanjem posleratne evolucije institucionalnog okvira na Kosovu iz perspektive bezbednosti i garanta bezbednosti. Nakon toga, opisuje nalaze proizašle iz anketa stanovništva i diskusija u fokusnim grupama, prvo u smislu percepcija u vezi sa bezbednošću i sigurnošću, a nakon toga u smislu institucija odgovornih za garantovanje bezbednosti. Isti se završava nizom preporuka za razmatranje od strane kosovskih institucija, upravljanja i relevantnih međunarodnih agencija koje pružaju svoju pomoć u ovoj sferi a koje slede:

Preporuke za dalje unapređivanje delotvornosti kosovskih institucija

- **Prilikom izrade Nacionalne strategije i Akcionog plana za bezbednost u zajednici, Vlada Kosova trebalo bi da osigura široke konsultacije** i da uzme u obzir iskustva uspešnih inicijativa za bezbednost u zajednici, na lokalnom i centralnom nivou.

- **Vlada Kosova i drugi akteri trebalo bi da nastave sa svojim nastojanjima u cilju daljeg poboljšavanja učinka Kosovske policije.** U cilju uvećavanja poverenja u policiju, kao legitimnog garanta bezbednosti, kapacitet KP trebalo bi da bude dalje uvećan. Posebna pažnja trebalo bi da se pokloni poboljšavanju sposobnosti policije da odgovori brzo na incidente i da osigura poverljivost dobijenih informacija. Odnos između KP i kosovskih Srba posebno zahteva dalje poboljšanje. Napredak ostvaren u pogledu učinka policije trebalo bi da se saopšti javnosti kao dragoceno sredstvo izgradnje poverenja javnosti i poverenja u KP kao instituciju.
- **Sveobuhvatan pristup trebalo bi da se primeni u cilju unapređivanja sigurnosti i bezbednosti zajednice, što obuhvata ključna ministarstava, kao i druge aktere u sektorima kao što su: razvoj infrastrukture, pravosuđe, zdravstvo, lokalna uprava i privreda.** Pošto se najveći broj zabrinutosti, u sferi javne sigurnosti i bezbednosti, ne odnosi direktno na glavne odgovornosti garanta bezbednosti, drugi ključni akteri trebalo bi da se aktivno uključe u razradu odgovarajućih politika i mehanizama na nacionalnom i opštinskom nivou, kao i u odgovor na zabrinutosti u sferi sigurnosti i bezbednosti na lokalnom nivou.

Preporuke za unapređivanje shvatanja i angažovanja međunarodnih agencija sa interesom u sferi sigurnosti i javne bezbednosti na Kosovu

- **U cilju unapređivanja javnog poverenja, EULEX bi trebalo da razmotri načine na koje može unaprediti svoju komunikaciju sa građanima na lokalnom nivou,** a sve u cilju pojašnjavanja svoje uloge i odgovornosti, kao i isticanja svojih dostignuća do sada. Jedan način postizanja ovog moglo bi biti stavljanje većeg akcenta na direktno dopiranje do zajednica, što podrazumeva posete univerzitetima i srednjim školama, sastancima u zgradi opštine i drugim javnim događajima, a na kojima bi obični građani imali priliku da postave pitanja i da istaknu svoja gledišta i zabrinutosti.
- **Institucije Vlade Kosova i EULEX trebalo bi da poboljšaju svoje strategije koordinacije i odnosa sa javnošću.** Očigledno kontradiktorne javne izjave mogu poslužiti kako bi se dalje smanjilo poverenje u EULEX i omeo njegov napredak u vršenju njegovog mandata.

Preporuke za delotvorniji rad sa ljudima na Kosovu

- **Opsežnije i bolje informacije trebalo bi da se stave na raspolaganje građanima u pogledu rada i pristupa, različitim bezbednosnim institucijama.** Ovo bi trebalo da obuhvati Opštinski odbori za bezbednost u zajednici (OOBZ-i), ali i 'nove' institucije, kao što su: Kosovska obaveštajna agencija (KOA) i Savet bezbednosti Kosova (SBK). U novoformiranim opštinama, posebno onima sa srpskom većinom, ova potreba odnosi se na kosovske institucije uopšteno, pošto trenutno postoji mali nivo shvatanja njihovih funkcija ili poverenja u njihovu sposobnost da obavljaju svoje funkcije na pravedan način.
- **Mogućnosti angažovanja građana trebalo bi da se poboljšaju, a svest javnosti o bilo kakvim postojećim mogućnostima angažovanja trebalo bi se uvećati.** Ovo nije relevantno samo za pitanja koja se odnose na javnu bezbednost ili sigurnost, već i na opšte učešće civila u rešavanju problema u zajednici. Nastojanja u ovom smislu trebalo bi da obuhvate sve elemente društva, uključujući ljude čiji se glasovi obično ne čuju, odnosno žene, mlade i grupe iz etničkih manjinskih zajednica.
- **Lokalne vlasti trebalo bi da podrže voljnost javnosti da se angažuje dobrovoljno u aktivnostima koje se odvijaju u lokalnoj zajednici povodom pitanja koja direktno pogađaju ljude.** Postojanje OOBZ-a, kao i postojanje drugih foruma za sigurnost i bezbednost na nivou zajednice, pruža priliku lokalnim vlastima da dopru do onih grupa čiji se glasovi uobičajeno ne mogu čuti, kao što su: mladi, žene i manjine, kako bi na taj način podstakli i podržali i podstaknu i podrže inicijative koje će pomoći u poboljšavanju njihovog lokalnog okruženja kao i njihove bezbednosne situacije.

1

Uvod

OVAJ IZVEŠTAJ ISTRAŽUJE javne percepcije o bezbednosti i sigurnosti na Kosovu, kao i javne stavove u pogledu institucija odgovornih za njihovo pružanje. Nalazi do kojih se došlo zasnivaju se na 20 diskusija u fokusnim grupama koje su održane u dva perioda krajem 2009. i sredinom 2010. godine; anketi domaćinstva sprovedenoj oktobra 2009. godine koja je obuhvatila 1,200 domaćinstava; i brojne intervjuje sa donosiocima politike, izvršiocima i komentatorima od kraja 2009. do jeseni 2010. godine. Saferworld i FIQ objavili su četiri slične ankete koje prate stavove i percepcije u vezi sa relevantnim pitanjima ljudske bezbednosti: jednu 2006, dve 2008, i jednu 2009. godine¹.

Pored sagledavanja javnih percepcija o sigurnosti i bezbednosti, i identifikovanja relevantnih trendova u ovoj oblasti, izveštaj preispituje način na koji ljudi na Kosovu ocenjuju garante bezbednosti i druge institucije koje su odgovorne za donošenje politike i nadzor bezbednosnih pitanja. Percepcije u vezi sa nivoima poverenja, očekivanjima i učinkom ocenjuju se zajedno sa načinom na koji javnost shvata odnosne uloge i odgovornosti različitih međunarodnih institucija angažovanih na Kosovu. Dalje, izveštaj sagledava da li ljudi smatraju da mogu (i da li) učestvuju u odlučivanju i sigurnosnim i bezbednosnim pitanjima. U konkretnom smislu, preispituju se percepcije ljudi o Kosovskoj policiji (KP) i Misiji vladavine prava EU na Kosovu (EULEX). Izveštaj takođe analizira mišljenja javnosti o drugim relevantnim institucijama, uključujući lokalne opštinske vlasti, koje imaju značajnu ulogu koju treba da odigraju u garantovanju i nadzoru bezbednosti i sigurnosti.

Cilj ovog izveštaja jeste da doprinese unapređivanju delotvornog i odgovornog garantovanja bezbednosti na Kosovu. Isti pruža određeni broj preporuka usmerenih ka podsticanju bezbednosnih institucija da bolje informišu i angažuju građane u cilju uspostavljanja veće jasnosti oko njihovih odnosnih uloga i odgovornosti i omogućavanja većem broju ljudi da smatraju ove institucije odgovornim. Kao takav, izveštaj je usmeren ka onima u kosovskim i međunarodnim organizacijama i institucijama koje rade na garantovanju bezbednosti i sigurnosti na Kosovu.

Istraživanje kombinuje kvalitativne i kvantitativne podatke. Upotrebljene metode obuhvataju: anketu domaćinstava, po principu slučajnog uzorka, sprovedenu na osnovu detaljnih upitnika; 20 fokusnih grupa koje zastupaju različite interesne grupe iz konkretnih oblasti širom Kosova; i niz intervjuja sa ključnim pružaocima informacija koji obuhvataju one odgovorne za razradu, primenu i nadzor bezbednosne politike. Kako bi se omogućila uporedba odgovora duž vremena i kako bi se identifikovali trendovi i šabloni, upitnici u sklopu ankete sadrže 'glavni skup' pitanja koja ostaju ista za

¹ Prethodne publikacije projekta Bezbedno mesto mogu se naći na veb stranici projekta www.safeplaceproject.org.

svaku anketu. U okviru ovog parametra, međutim, precizne dimenzije ankete razvile su se neznatno tokom vremena. Na primer:

1. Broj ispitanika porastao je u neznatnoj meri sa 1,153, koliko ih je bilo u prvoj anketi iz decembra 2006. godine, na 1,200 u anketama koje su usledile;

2. Procenti kosovskih Albanaca, kosovskih Srba i drugih manjina obuhvaćenih anketom su se promenili, odražavajući zvanične promene u sastavu stanovništva na Kosovu (na osnovu biračkog tela/biračkog spiska);

3. Velika većina glava domaćinstava na Kosovu su muškarci, tako da u cilju obezbeđivanja adekvatne rodne ravnopravnosti, od 2008. godine, žene su intervjuisane u svakom drugom i četvrtom domaćinstvu. Ukupno, u anketi sprovedenoj u periodu između 2009/10. godine, 52.3% ispitanika bili su muškarci, a 47.7% žene.

Imena svih mesta identifikovanih u izveštaju ispisana su na albanskom i srpskom jeziku.

2

Kontekst: Događanja u kosovskom bezbednosnom sektoru

Lokalne i međunarodne bezbednosne institucije

OVAJ IZVEŠTAJ OBJAVLJUJE SE U VREME kada je bezbednosni sektor na Kosovu preživeo značajne izmene i razvoj, kada istim i dalje dominira prelazak sa međunarodnih garanta bezbednosti na garantovanje bezbednosti pod odgovornošću Vlade Kosova. U godinama neposredno nakon rata, formalno garantovanje bezbednosti na Kosovu nadgledano je isključivo od strane međunarodnih institucija. Vojne Kosovske snage (KFOR) obezbedile su 'stabilizaciju' pod rukovodstvom NATO pakta, a misija UN-a na Kosovu (UNMIK) imala je izvršnu ulogu. Duž godina, ova uloga se promenila u ulogu praćenja i pružanja tehničke podrške lokalnim institucijama. Stabilizacijom bezbednosne situacije i postepenim poboljšavanjem javne bezbednosti, veći naglasak stavljen je na ojačavanje kapaciteta kosovskih domaćih institucija, i privremenih institucija samouprave (PIS). Ovo je podrazumevalo uspostavljanje, reformu, obuku i opremanje lokalnih bezbednosnih institucija, na primer Kosovske policijske službe (KPS), Kosovskog zaštitnog korpusa (KZK) i Kosovskih bezbednosnih snaga (KBS).

Od februara 2008. godine, kada je Kosovo proglasilo svoju nezavisnost, Vlada Kosova je u velikoj meri preuzela odgovornost i vlasništvo nad sektorom bezbednosti i sigurnosti, ali usled složenih okolnosti koje još uvek okružuju status Kosova, i dalje ostaje značajno međunarodno prisustvo. Nakon usvajanja novog Ustava i Zakona o policiji,² Kosovska policijska služba (KPS) promenila je svoj naziv u Kosovsku policiju (KP). Pored toga, tokom 2009. godine uspostavljen je određeni broj bezbednosnih institucija predviđenih 'Ahtisarijevim planom'³, donete su odnosne strategije i zakoni, a što je važno istaći KBS je postao operativan. Mandat KBS-a jeste da obavlja bezbednosne odgovornosti koje druge agencije reda i mira (kao što je policija) nemaju mandat i/ili kapacitet da pruže, uključujući civilnu zaštitu i odgovor u vanrednim situacijama. Uprkos percepcijama kosovskih Albanaca u suprotno, KBS ne predstavlja vojsku u punoj snazi; NATO igra značajnu ulogu u obuci osoblja KBS i osmišljavanju

² Ustav Republike Kosovo usvojen je aprila i stupio je na snagu 15. juna 2008. Zakon o policiji usvojen je od strane Skupštine 20. februara 2008. i proglašen je dekretom predsednika Republike Kosovo 15. juna 2008.

³ Marti Ahtisaari bio je specijalni izaslanik generalnog sekretara UN za proces budućeg statusa Kosova. Nakon 18- mesečnog procesa pregovora pod okriljem UN i EU između Prishtine/Prištine i Beograda 26. marta 2007, Martti Ahtisaari predstavio je svoj Sveobuhvatan predlog za rešenje statusa Kosova generalnom sekretaru UN-a; Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, S/2007/168, 26. mart 2007, <http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf>.

organizacione strukture KBS i iako se KBS nalazi pod kontrolom kosovskih vlasti, NATO nastavlja da vrši nadzor nad njegovim funkcionisanjem. Pored toga, Kosovska obaveštajna agencija (KOA) i Savet bezbednosti Kosova (SBK), koji su zaduženi da savetuju Vladu o bezbednosnim pitanjima,⁴ uspostavljeni su 2009. godine zajedno sa parlamentarnim odborima odgovornim za nadzor KOA i KBS. Na kraju, 2010. godine Strategija bezbednosti Kosova usvojena je od strane Vlade Kosova i odobrena od strane Skupštine Kosova.

Uprkos ostvarivanju značajnog napretka u domaćem bezbednosnom sektoru, međunarodna uloga na Kosovu ostaje jaka. Na osnovu Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN-a, UNMIK i KFOR održavaju svoje prisustvo na Kosovu, iako sa veoma smanjenim brojem osoblja,⁵ odražavajući uopšteno poboljšanu bezbednosnu situaciju. Osoblje UNMIK-a broji oko 10% njegovog prvobitnog kapaciteta, a severno Kosovo sada predstavlja isključiv fokus njegovog rada. Tokom proteklih deset godina, Evropska unija (EU) postepeno je preuzela značajniju ulogu, uključujući i sferu bezbednosti, a 2008. godine uspostavljen je EULEX. EULEX u sve većoj meri preuzima zadatke i odgovornosti koje su nekada obavljane od strane UNMIK-a, a ima mandat da pomogne kosovskim vlastima u garantovanju vladavine prava, posebno kada govorimo o sektoru policije, pravosuđa i carine, zadržavajući istovremeno ograničena izvršna ovlašćenja.

EU kao institucija ne priznaje nezavisnost Kosova (iako je ona priznata od strane 22 od 27 država članica), i stoga je EULEX 'statusno neutralan', što je od većine komentatora na Kosovu ocenjeno da samo po sebi znači da ne priznaje nezavisnost. Međutim, celokupna slika u smislu uloge EU i njenih institucija mnogo je složenija nego što bi ovo moglo sugerisati: specijalni predstavnik EU (EUSR) takođe se nalazi na čelu Međunarodne civilne kancelarije (ICO). ICO pomaže Kosovu u primeni Ahtisaarijevog plana – koji takođe predviđa okvir za budući ustavni razvoj Kosova – i samim tim priznaje nezavisnost.⁶ Iako postoji sa namerom da obezbedi koordinisan i ujedinjen proces, ovo 'nošenje dva šešira' na najvišim nivoima razrade politike stvara tekuće probleme u smislu svrhe i utiče na način na koji kosovski građani doživljavaju EULEX, ICO i EU uopšteno.

Mnogi kosovski Srbi ne priznaju nezavisnost Kosova i ne prihvataju ili ne saraduju sa političkim, društvenim i administrativnim strukturama i institucijama uspostavljenim od strane Vlade Kosova. U mnogim oblastima pretežno naseljenim kosovskim Srbima, funkcionišu takozvane 'paralelne institucije', koje nastavljaju da se podržavaju politički i finansijski od strane srpske vlade iz Beograda. Rezultat je složeni institucionalni okvir, koji dovodi do nedostatka administrativne koherentnosti i delotvornosti, posebno kada govorimo o vladavini prava i garantovanju bezbednosti. Međutim, tokom vremena situacija se poboljšala u mnogim oblastima na Kosovu. Na primer, nakon prvobitnog bojkotovanja službe u policiji nakon proglašenja nezavisnosti, mnogi policajci kosovski Srbi nastavili su sa svojom dužnošću; a na lokalnim izborima održanim novembra 2009, kosovski Srbi glasali su u značajnom broju nasuprot obeshrabrenju za izlazak na izbore od strane Beograda. Međutim, uprkos ovim pozitivnim događanjima, severno Kosovo ostaje i dalje u velikoj meri van kontrole kosovskih vlasti, a Vlada Kosova i EULEX ostvarili su veoma ograničeni napredak u širenju svoje kontrole nad vladavinom prava severno od reke Ibar. Posledično, ovo ostaje potencijalno najveći izazov po budućnost Kosova i kvalitet garantovanja bezbednosti i pravde koju uživaju građani.

⁴ SETimes, "Inaugurisan Savet bezbednosti Kosova", 12. februar 2009, dostupno na http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2009/02/12/feature-02.

⁵ KFOR smanjuje svoje brojeve postepeno sa nekih 50,000 vojnika iz 1999. na 10,200 početkom 2010. KFOR, 'Uloga NATO pakta na Kosovu', dostupno na http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm.

⁶ Džihic V. i Kramer H., *Kosovo nakon nezavisnosti – Da li EULEX misija EU ispunjava svoja obećanja?* (Friedrich-Ebert-Stiftung, jul 2009).

Bezbednost zajednica na Kosovu

U ovako složenoj pozadini, u sve većoj meri se pažnja na Kosovu usredsređuje na garantovanje bezbednosti na lokalnom i na nivou zajednice. Postoje brojne teorije o tome zašto postoji snažan fokus u ovoj oblasti. Možda ono što je dominantno jeste da usmeravanje aktivnosti ka lokalnom umesto ka centralnom nivou omogućava onima koji žele da vide poboljšanja u bezbednosti i sigurnosti građana u njihovim zajednicama, da izbegnu zabunu i inerciju koji dolaze sa kontekstom višestrukih institucija i ponekada konkurentnih mandata na nacionalnom nivou. Posledično, nedavnih godina nekolicina mehanizama, institucija i programa uspostavljeno je na Kosovu pod barjakom 'bezbednosti u zajednici' ili 'sigurnosti u zajednici'. Iako se iste razlikuju u svom obimu i fokusu, zajednički cilj im je bio da promovišu partnerski pristup lokalnoj bezbednosti, a koji obuhvata uključivanje i konsultovanje sa lokalnim zajednicama na nivou sela i opština prilikom razrade zajedničkih rešenja u pitanjima bezbednosti i sigurnosti na lokalnom nivou; uključivanje širokog niza lokalnih aktera, kao što su građani, organizacije građanskog društva, mediji, lokalne vlasti i lokalni garanti bezbednosti.

Različite institucije, na različitim nivoima kosovskog društva, sada rade na unapređivanju bezbednosti u zajednici:

- **Državni nivo:** 'Strategija bezbednosti zajednica za Kosovo' izrađena je 2005. godine, ali nije usvojena od strane Vlade. Dana 8. marta 2010, Vlada je odlučila da započne postupak izrade nove strategije, pod nazivom 'Nacionalna strategija i akcioni plan za bezbednost u zajednici'. Rad u sferi bezbednosti u zajednici do sada je koordinisan od strane Upravne grupe za Kosovsku policiju u zajednici (UG KPZ). Međutim, u vreme pisanja ovog izveštaja, KP prolazi kroz fazu reorganizacije i moguće je da se posledično ovo može promeniti.
- **Opštinski nivo:** Od kada je Administrativno uputstvo o opštinskim odborima za bezbednost u zajednici stupilo na snagu 20. marta 2009, uspostavljanje OOBZ-a u svim opštinama na Kosovu zahtevano je zakonom. OOBZ-i su uspostavljeni – ili se, u novoformiranim opštinama nakon opštinskih izbora održanih 2009. godine, nalaze u procesu uspostavljanja – osim u tri preostale opštine na severu Kosova. Prema rečima vlade, OOBZ je 'glavno konsultativno telo opštine za bezbednosna pitanja, koje u saradnji sa policijom, preispituje i rešava sve bezbednosne probleme u zajednici, a u interesu svih građana u okviru opštine'.⁷ OOBZ-i su stoga obavezni da se konsultuju na širokoj osnovi, da sakupljaju i analiziraju informacije i da, uz saradnju policije, odgovore i reše zabrinutosti u sferi bezbednosti. OOBZ-ima predsedava lokalni gradonačelnik i iste sačinjavaju inter alia lokalni komandant policije, predstavnici građanskog društva i svaka od verskih zajednica, kao i članovi LKJB-a i ATBZ-a (pogledajte deo koji sledi) u slučajevima u kojima isti postoje.
- **Lokalni/nivo zajednice:** U ovom trenutku, na lokalnom/nivou zajednice postoje dve strukture: Lokalni komitet za javnu bezbednost (LKJB-i) i Akcioni timovi za bezbednost zajednice (ATBZ-i).
 - LKJB-i trenutno postoje u 27 opština/oblasti. Oni su prvobitno uspostavljeni 2005. godine u skladu sa Uredbom UNMIK-a br. 2005/54 o okviru i vodećim načelima rada KPS-a, u cilju poboljšavanja odnosa između policije i etničkih manjinskih grupa i kako bi učinili policiju uzvratnijom na konkretne potrebe zajednica.⁸
 - ATBZ-i su uspostavljeni 2003. godine od strane Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) i Ministarstva pravde SAD-a (USDOJ) u sklopu njegovog Međunarodnog programa pomoći za obuku u krivičnim istragama (ICITAP). Namera je bila da se 'olakša interakcija između lidera zajednice, opštinskih zvaničnika i Kosovske policije [tada Kosovske policijske službe], a u

⁷ Član 3.2 – Republika Kosovo, Administrativno uputstvo br. 08/2009, MUP – 02/2009 MLU o opštinskim odborima za bezbednost u zajednici.

⁸ Saferworld, *Ljudska bezbednost na Kosovu – Anкета o percepcijama* (London, maj 2007), na raspolaganju na <http://www.saferworld.org.uk/smartweb/resources/view-resource/266>.

cilju stvaranja kooperativnih radnih odnosa kako bi mogli da rade zajedno na identifikovanju i bavljenju pitanjima kriminala, bezbednosti i mogućnosti života.⁹ Članstvo treba da je sastavljeno od predstavnika šire zajednice. ATBZ-i sada postoje u 28 opština i nastavljaju da se uspostavljaju kroz pretpristupne selekcije i obuke. Obuka obuhvata bavljenje temama kao što su komunikacija i olakšavanje odnosa, partnerstvo i izgradnja timova, rešavanje problema, rešavanje konflikata i izrada akcionih planova. ICITAP je trenutno u procesu prenosa odgovornosti za nadgledanje ATBZ-a na Ministarstvo unutrašnjih poslova.

Oblast bezbednosti u zajednici na Kosovu u značajnoj meri se razvila tokom nedavnih godina, uz uspostavljanje institucionalnog okvira i većih kapaciteta i pogodnosti praktičnog iskustva. Brojne NVO-e koji rade sa građanima i lokalnom zajednicom širom Kosova, kao i druge međunarodne institucije i organizacije (kao što su UNDP, East-West Management Institute, FIQ i Saferworld), doprineli su razvoju teorije i prakse u sferi bezbednosti u zajednici na Kosovu.

⁹ OEBS, *Ocena uticaja kosovskih akcionih timova za bezbednost zajednica* (Brisel, 2009), str 14. Dostupan na http://www.osce.org/documents/mik/2009/03/36621_en.pdf.

3

Percepcije javnosti o bezbednosti i sigurnosti

OVAJ DEO OPISUJE percepcije javnosti o bezbednosti i sigurnosti. Isti nadograđuje prethodne ankete sprovedene od strane organizacija Saferworld i FIQ, u sklopu projekta Bezbedno mesto od 2006. godine, omogućavajući uporedbu odgovora datih na ključna pitanja tokom vremena. Pored toga, isti navodi neke od glavnih nalaza do kojih se došlo poslednjom anketom, sprovedenom u periodu između 2009/10. Isti takođe pruža kontekst u okviru koga treba razmotriti odnose između građana i institucija koje se bave bezbednosnim pitanjima, predstavljenih detaljnije u narednom delu. Glavni zaključci navedeni su ukratko u nastavku:

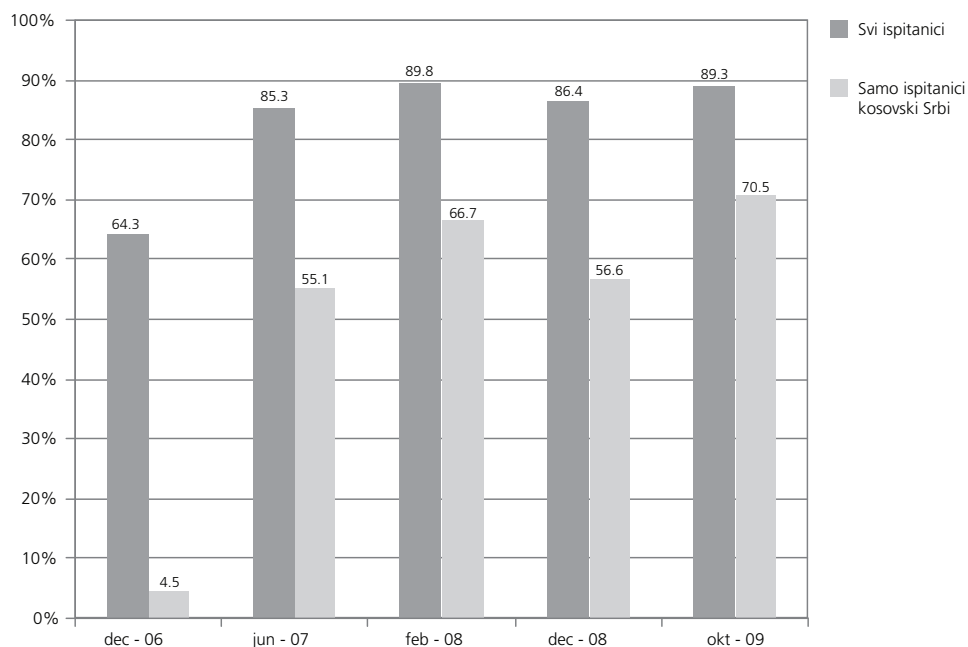
- Percepcije o svakodnevnoj javnoj bezbednosti i sigurnosti nastavljaju da se poboljšavaju, posebno među kosovskim Srbima. Međutim, i dalje postoje posebne oblasti u kojima se značajan procenat ljudi oseća veoma nesigurnim.
- Relativno visoka srazmera ljudi i dalje osećaju strah od izbijanja nasilnog konflikta tokom narednih pet godina. Glavni uzroci, koji su sagrađeni, jesu nerešena politička pitanja, ali i ekonomski i socijalni problemi takođe stvaraju frustracije i tenzije, koje su ocenjene kao one koje imaju potencijal da doprinesu podsticanju nasilnih konflikata.
- Visok nivo kriminala i loša infrastruktura nastavljaju da se kotiraju visoko na listi zabrinutosti, kao i međusobno povezani faktori zagađenja i zdravlja. Nasilje u porodici i nasilje izvršeno na osnovu pola predstavlja sigurnosno i bezbednosno pitanje o kome se ne govori u velikoj meri od strane ispitanika, ali predstavlja oblast koja se javlja relativno često u diskusijama u fokusnim grupama.
- Ljudi su i dalje nevoljni da diskutuju o upotrebi oružja i vlasništvu. Većina ljudi tvrdi da se ne bi osećali bezbedno kada bi imali oružje u svojoj kući i ne bi nabavili jedno čak i kada bi im isto bilo dozvoljeno. Ljudi iznose da čuju mnogo više pucnjave iz oružja nego što je to bio slučaj u prošlosti.

Ljudi se osećaju sigurnije

Većina ispitanika smatra da se osećaju sigurnim u mestima u kojima žive. Postojao je neznatan porast u odnosu na 2008. godinu u pozitivnim percepcijama širom svih zajednica, nakon već značajnih poboljšanja u odnosu na 2007. i 2008. godinu (pogledajte grafikon 1). Danas, 46.4% ispitanika opisuje svoje naselje kao veoma sigurno, a 42.9% kao donekle sigurno. U Pozharan/Požaranju i Viti/Vitini, ispitanici su opisali dobru situaciju javne bezbednosti u njihovoj zajednici sledećim rečima: "(...) nema nikakvih problema među građanima, ili možda samo nekolicina (...). Tokom letnjeg raspusta idem u Albaniju i ostavljam svoju kuću bez ikoga u periodu od dva meseca. Postoje slučajevi kada ostavljam ključeve unutar kuće ali niko ne pokušava da uđe (...) u celom mestu, kada govorimo o bezbednosti, postoji izvanredna saradnja." (muškarac, 43 godine, Viti/Vitina).

Uopšteno, kosovski Srbi se osećaju mnogo sigurnije u svom naselju danas, nego što je to bio slučaj pre godinu dana, a poboljšanje je još značajnije ukoliko se prouči periodu od tri godine (pogledajte grafikon 1). Ovo je pozitivan događaj koji može nastati usled pojma da je smanjenje trupa KFOR-a pokazatelj poboljšane bezbednosne situacije koja prati opštu normalizaciju odnosa između zajednica, kombinovanu sa ponovnim stupanjem na dužnost od strane policajaca iz reda zajednice kosovskih Srba i povećanom saradnjom sa upravnim institucijama. 70.5% ispitanika kosovskih Srba kaže da se osećaju veoma sigurnim ili donekle sigurnim u poređenju sa 56.6% istih iz decembra 2008. Tokom istog perioda, broj kosovskih Srba koji su se osećali veoma nesigurnim ili donekle nesigurnim pao je sa 24.5% iz 2008. na 11% u 2009. Poboljšanja u situaciji – kao i izazovi koji i dalje prevladavaju – ilustrirani su sledećom izjavom: “Danas (...), mogu da odem u Prištinu i nabavim sve potrepštine. Ponekad u prošlosti, ja se nisam čak ustručavao da pomislim na ovo, iako još uvek nisam slobodan da se predstavim kao Srbin ili da govorim srpski na svakom mestu...” (muškarac, Gračanice/ Gračanica).

Grafikon 1: Da li biste opisali svoje naselje kao...? Veoma sigurno ili donekle sigurno?

Na grafikonu br. 1, može se videti pad u decembru 2008. godine koji ruši uopšteno pozitivan trend, a može možda biti objašnjen činjenicom da su podaci za ovaj vremenski okvir sakupljeni aprila/maja 2008. godine, samo nekoliko meseci nakon proglašenja nezavisnosti. Ova nova politička situacija možda je izazvala osećaj nepoznatosti i čak nesigurnosti među nekim ispitanicima.

Gledano u celosti, veoma mali broj ispitanika ocenjuje svoje naselje kao donekle nesigurno ili veoma nesigurno. Međutim, procenti su viši za kosovske Srbe, od kojih 8.5% opisuje svoje naselje kao veoma nesigurno, u odnosu na proseku od 3.3% na nivou celog Kosova. U geografskom smislu, Mitrovicë/Mitrovica se ističe sa 9.5% ispitanika koji opisuju svoje naselje kao veoma nesigurno. (Cifre se nalaze u rasponu od 0.7% do 3.6% za druge regione.) Muški učesnik fokusne grupe u Mitrovicë/Mitrovici opisao je situaciju iz njegove perspektive: “Kada je na satu sedam ili osam i ukoliko treba da izađete, postoji mesto (...) ka mostu na Ibru koje je kao mrtva zona. Samo nekoliko vozila prolazi na svakih pola sata. Ono je kao Sibir ili Grenland, gde možete naći samo led i apsolutnu tišinu. Oni su ovu zonu napravili namerno, kako Albanci ili kosovski Srbi ne bi mogli da izađu.” (muškarac, 50 godina, Mitrovicë/Mitrovica).

Više od tri četvrtine svih ispitanika (76.8%) smatra da je bezbednosna situacija u njihovom naselju ostala nepromenjena tokom poslednjih šest meseci, sa skoro jednom petinom onih (19.4%) koji smatraju da se poboljšala. Ljudi sa višim obrazovanjem više

su kritički nastrojeni u svojoj oceni lokalne bezbednosne situacije, kao i načina na koji se ista razvija. Ono što je interesantno, većina ljudi koji često čuju pucnjavu (od jednom nedeljno do svakodnevno) smatraju da je njihovo naselje sigurno ili veoma sigurno (više od 70%). Samo oni koji čuju pucnjavu nekoliko puta dnevno (0.8%) prevashodno opisuju svoje naselje kao veoma nesigurno. Činjenica da se većina ljudi oseća sigurnim u delovima naselja u kojima žive ne ublažuje njihove strahove da jedan od njihovih članova porodice može postati žrtva kriminala: više od polovine ispitanika opisuje sebe kao veoma ili prilično zabrinutim da njihove porodice mogu postati žrtva kriminala.

‘Zajednica’ u kojoj ljudi žive obično je sagledana kao zajednica koja garantuje bezbednost. Međutim, ovo zavisi u velikom obimu od toga gde ljudi žive. U ruralnim oblastima i naseljima u kojima su isti ljudi živeli dug vremenski period, po svemu sudeći, solidarnost među ljudima je jača a ljudi se osećaju zaštićenijim; u gradovima i posebno u oblastima iz kojih su ljudi raseljeni tokom rata – gde je došlo do ponovno nastanjivanje nakon toga – po svemu sudeći postoji tendencija da se ljudi osećaju manje zaštićeni od strane njihove ‘zajednice’.

Obim u kome ljudi smatraju da se mogu osloniti na pripadnike svojih naselja i zajednice takođe zavisi od vrsta pretnji koje ih najviše zabrinjavaju. Kao što je objasnio ispitanik iz severne Mitrovicë/Mitrovice: “(...) kada govorimo o bezbednosti u zajednici, u potpunosti zavisi od toga da li se bezbednost krši na unutrašnjem ili spoljnjom nivou. Ukoliko osoba koja povredi moju bezbednost dolazi spolja, preko mosta, onda zajednica ima veoma veliku ulogu u zaštiti moje lične bezbednosti. Ukoliko se radi o nekim unutrašnjim stvarima, onda se osećam u potpunosti nesigurno. Iz razloga što ne postoji niko ko bi me mogao zaštititi, ne postoji nijedna institucija niti bilo kakva neformalna grupa koja bi me zaštitila.” (mladić, 24 godine, kosovski Srbin, Mitrovicë/Mitrovica). Percepcije o bezbednosti takođe zavise od toga da li ljudi smatraju da su sagledani kao jedina manjina u datoj oblasti, ili kao jedna od nekolicine manjinskih grupa. Na primer, jedan ispitanik iz Shtërpçë/Štrpca objasnio je da se oseća sigurnije kada ide u Prizren nego kada ide u Ferizaj/Uroševac: “Zato što ima puno Bošnjaka koji žive u predgrađima Prizrena, i oni idu u grad. Zato u Prizrenu ne mogu da razgraniče da li smo Srbi ili Bošnjaci.” (muškarac, 38 godina, kosovski Srbin, Shtërpçë/Štrpce).

Dok je porodica u velikoj meri sagledana kao pozitivan davalac doprinosa bezbednosti i sigurnosti, postoje dokazi da se mnoge žene i deca ne osećaju bezbednim u svojim kućama: “Nasilje se takođe vrši nad ženama koje se ne poštuju i prema kojima se često postupa kao prema životinjama. Mnogi supružnici ih tlače i vrše sistematsko nasilje nad svojim ženama i decom (...) decom koja su prinuđena da rade ili da prosjače po ulicama većih gradova i varošica na Kosovu.” (ispitanica iz Istog/Istoka). Ovo je očigledno osetljiva tema, koja se naširoko smatra tabu temom, i o kojoj se malo govori, posebno u okruženjima formalnog istraživanja.

Glavne zabrinutosti u pogledu sigurnosti i bezbednosti

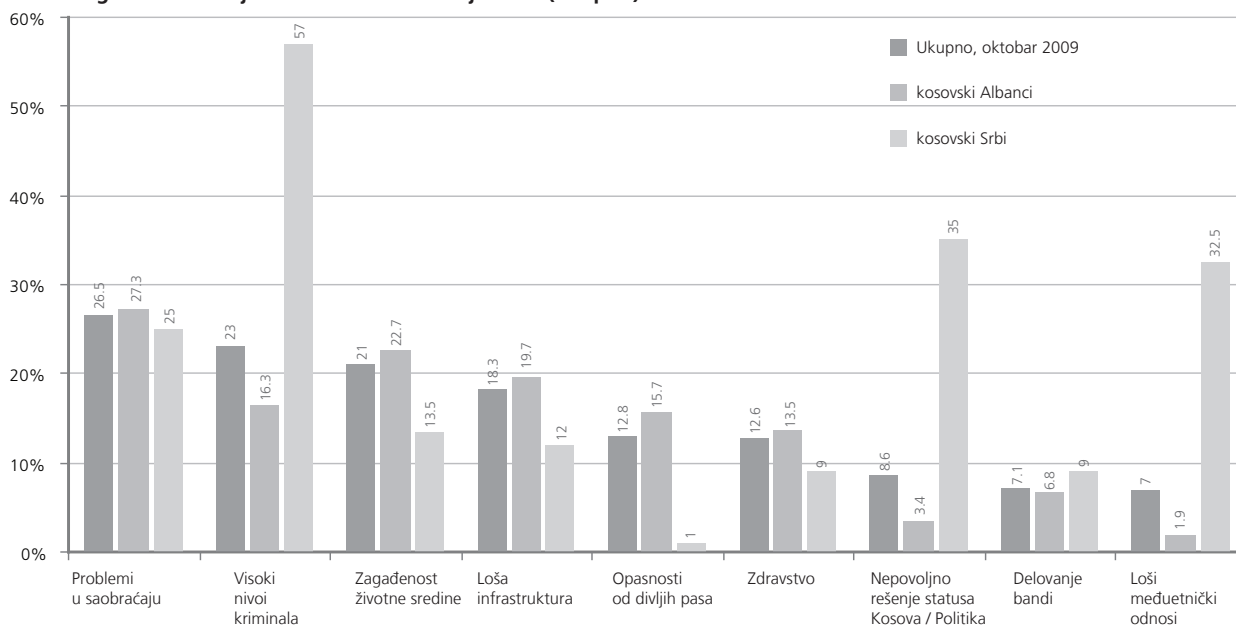
Lokalne, svakodnevne zabrinutosti u pogledu bezbednosti i sigurnosti nisu se promenile u značajnoj meri tokom proteklih nekoliko godina. Glavne zabrinutosti ostaju iste, samo se redosled u kome su iznete promenio neznatno tokom vremena. Kada su upitani o najozbiljnijem problemu u sferi bezbednosti i sigurnosti sa kojima se njihova zajednica suočila, ispitanici su istakli sledeća pitanja:

- 1. Visoki nivoi kriminala:** Strah od kriminala u zajednici ostaje i dalje problem i čini se da se uvećava tokom vremena (23% u 2009, što je porast sa 21% iz marta/aprila 2008. i 19.1% iz juna 2007). Ovo je pitanje koje posebno brine kosovske Srbe, koji dvostruko više u odnosu na prosek (57%) identifikuju ovo pitanje kao njihovu najveću zabrinutost. Pljačke, krađe i razbojništva (kao što je napad i tuča) u najvećoj meri predstavljaju najčešće vidove kriminala iznete od strane ispitanika istraživačima. Mladi imaju tendenciju da su više zabrinuti povodom nasilnog kriminala u njihovoj zajednici.

- 2. Saobraćajna pitanja:** Zabrinutost u pogledu nemarne vožnje i opasni putevi istaknuti su češće u odnosu na bilo koje drugo pitanje i pridobili su u značaju (26.5% u 2009, što je porast sa 15.4% u martu/aprilu 2008. i 14.3% u junu 2007). Ovo odražava loše stanje mnogih kosovskih puteva i ograničeno izvršenje saobraćajnih zakona. Neki učesnici fokusnih grupa izrazili su svoju brigu što njihova deca idu peške u školu duž nesigurnih puteva.
- 3. Zagađenje** se smatra značajnijim nego što je bilo u prošlosti. Ovo odražava ozbiljne ekološke probleme sa kojima se suočavaju ljudi na Kosovu u njihovom svakodnevnom životu, sa zagađenošću vazduha koja je izazvana grejanjem na ugalj i emisijom gasova iz industrijske proizvodnje i zagađivanjem zemljišta i vode kroz nebezbedno uklanjanje otpada. U vezi sa ovim jesu i zabrinutosti u pogledu dostupnosti čiste vode za piće na mnogim lokacijama, što je istaknuto kao ozbiljno pitanje u nekolicini diskusija u fokusnim grupama, blisko povezanim sa zabrinutostima oko javnog zdravlja.
- 4. Loša infrastruktura** ostaje glavna zabrinutost u sferi javne bezbednosti. Ulična svetla koja nedostaju ili su polomljena i nedostatak trotoara ocenjeni su kao pitanja koja imaju negativan uticaj na bezbednost u mnogim zajednicama.
- 5. Opasnosti od divljih pasa i loše javno zdravlje** dele peto mesto, i pominju se češće nego što je to bio slučaj u prošlosti. Divlji psi su pomenuti od strane 12.8% ispitanika (što je porast sa 4.4% iz juna 2007. i 9.7% iz marta/aprila 2008), a zdravlje se pominje od strane 12.6% (porast sa 6.8% iz juna 2007. i 9.4% iz marta/aprila 2008). Čopori divljih pasa još uvek su česta pojava u mnogim gradovima i zajednicama na Kosovu, izazivajući strah od napada među građanima. Njih privlači neodneto smeće i nose veću pretnju noću nego danju.

Međutim, kada su ovi problemi raščlanjeni po etničkom poreklu, ponekada postoje izrazito značajne razlike između različitih zajednica na Kosovu u smislu bezbednosnih i sigurnosnih pitanja koja se smatraju najozbiljnijim. Osim visoke stope kriminala, kosovski Srbi citiraju 'nepovoljno rešenje statusa Kosova' (35%, u odnosu na samo 3.4% kosovskih Albanaca) i 'loše međuetničke odnose' (32.5%, u odnosu na samo 1.9% kosovskih Albanaca) kao njihove ključne zabrinutosti u sferi bezbednosti i sigurnosti. Iako su po svemu sudeći kosovski Albanci usredsređeni u većoj meri na 'lokalna' pitanja javne bezbednosti i sigurnosti koja ih zabrinjavaju u njihovom neposrednom okruženju, kosovski Srbi imaju tendenciju da sagledavaju svoju lokalnu bezbednosnu i sigurnosnu situaciju kao mnogo povezanijom sa širim političkim kontekstom.

Grafikon 2: Po vašem mišljenju, koji je najozbiljniji problem u oblasti bezbednosti i sigurnosti sa kojim se suočava vaša zajednica (ukupno)

U podacima iz ankete, veoma mali broj ispitanika pominje nasilje u porodici ili seksualni napad kao vrste kriminala koje se javljaju često u njihovom naselju (2.5% odnosno 0.4% ispitanika). Međutim, treba napomenuti da gledišta izražena u diskusijama po fokusnim grupama (posebno u onima sastavljenih u potpunosti od žena), sugerišu da ovakvi problemi postoje u značajnijem obimu i da za mnoge žene ovo predstavlja svakodnevnu bezbednosnu zabrinutost. Kao što je to slučaj u mnogim drugim zemljama, na Kosovu su ovo veoma osjetljiva pitanja o kojima se ne diskutuje otvoreno: "Možemo da pretpostavimo da postoji nasilje u porodici, u našim porodicama, ali to ne znamo zasigurno zato što su ljudi i porodice zatvoreni." (mladić, 24 godine, Mitrovicë/Mitrovica). Činjenica da više ljudi iz urbanih oblasti (4.3%) pominje nasilje u porodici u odnosu na one iz seoskih oblasti (0.9%) može ukazati na veću nevoljnost razgovora o ovim pitanjima u manjim zajednicama i ne bi trebalo biti shvaćeno da znači da se nasilje u porodici javlja u manjoj meri u selima nego u većim gradovima.

Nasilni konflikt i dalje se smatra verovatnim

Deset godina nakon rata, 44.1% ispitanika smatra da je i dalje veoma verovatno ili donekle verovatno da će doći do još jednog nasilnog konflikta u narednih 5 godina. Iako je ovo očigledno zabrinjavajuće, ono nosi poboljšanje u odnosu na prethodne godine (51.1% iz decembra 2008. i 47.7% iz juna 2007).

Gledajući uopšteno, politička pitanja su sagledana od strane mnogih ispitanika kao najverovatniji uzroci ponovnog izbijanja konflikta. Ista obuhvataju pitanje severnog Kosova (Mitrovica/podela Kosova/bezbednost granica – 36%) i odnos sa Srbijom i povratak raseljenih lica (Srbija/Srbi/ povratak Srba/Nedozvoljavanje izgradnje kuća – 19.1%). Možda ono što ne iznenađuje, percepcije variraju između grupa različitog etničkog identiteta. Kosovski Srbi smatraju ponovni konflikt više verovatnim u odnosu na preostali deo stanovništva (67.5% u poređenju sa 44.1% uopšteno), i vide 'Srbiju/Srbe/Povratak Srba/Nedozvoljavanje izgradnje kuća' (35.5%), 'Međuetnički konflikt' (34%) i 'Napad albanskih ekstremista' (16%), kao glavne uzroke konflikta. Organizovani kriminal i korupcija takođe su navedeni kao potencijalni okidači konflikta (18% kosovskih Srba u odnosu na prosek od 8.4%).

U diskusijama u fokusnim grupama, mišljenja su varirala oko pitanja da li bi politička neslaganja mogla biti uzrok nasilnog konflikta. U ovom kontekstu, sledeći komentari učesnika muškog pola u oblastima u kojima su tenzije između zajednica kosovskih Srba i kosovskih Albanaca bile značajne poprilično predstavljaju raspon percepcija u uopštenom smislu:

Moje lično mišljenje jeste da je konflikt u Mitrovici sa srpskom zajednicom završen (...). Možda vas pojedinac može uvrediti ili baciti nešto na vas, ali ja mislim da je došao kraj masovnim konfliktima sa Srbima. (muškarac, 48 godina, kosovski Albanac, Mitrovicë/Mitrovica).

Konflikt može biti otpočet još jednom. Potrebna je samo jedna varnica i počće. (muškarac, 38 godina, kosovski Srbin, Shtërpçë/Štrpce).

Drugi skup okidača konflikta odnosi se na ekonomsku situaciju na Kosovu. Globalna ekonomska kriza pogodila je teško Kosovo i ovo utiče na odgovore koje su ljudi dali kada su upitani o verovatnim uzrocima konflikta. Nezaposlenost je sagledana kao vodeće pitanje među problemima kao što su anti-društveno ponašanje i kriminal i sagledana je kao ona koja potencijalno podriva bezbednost i sigurnost. Odsustvo optimizma o budućnosti, koje ponekada prati nezaposlenost, sagledano je kao veliki rizik za mlade ljude. Jedan ispitanik iz Viti/Vitine prokomentarisao je da "za mlade ljude koji samo izlaze po kafićima i koji ne mogu da nađu posao za sebe, jedina stvar koja im ostaje jeste da izađu i da se sretnu sa prijateljima i da izlaze po kafićima (...) oni nakon toga zapadaju u huliganizam, gde imaju teške probleme. Kada mlada osoba nema posao, on ili ona izlazi i pridružuje se lošim tipovima." (muškarac, 37 godina, Viti/Vitina). 'Nezaposlenost/ Ekonomska situacija i siromaštvo', identifikovani su od strane 26.1% ispitanika kao pitanja koja nose značajan potencijal izazivanja konflikta.

Ispitanici sa svršenim postdiplomskim studijama smatraju da je konfliktni uticaj ova tri faktora od presudnog značaja za mir i konflikt, a studenti sa svršenim diplomskim studijama identifikovali su ih kao primarnim uzrokom budućeg konflikta.

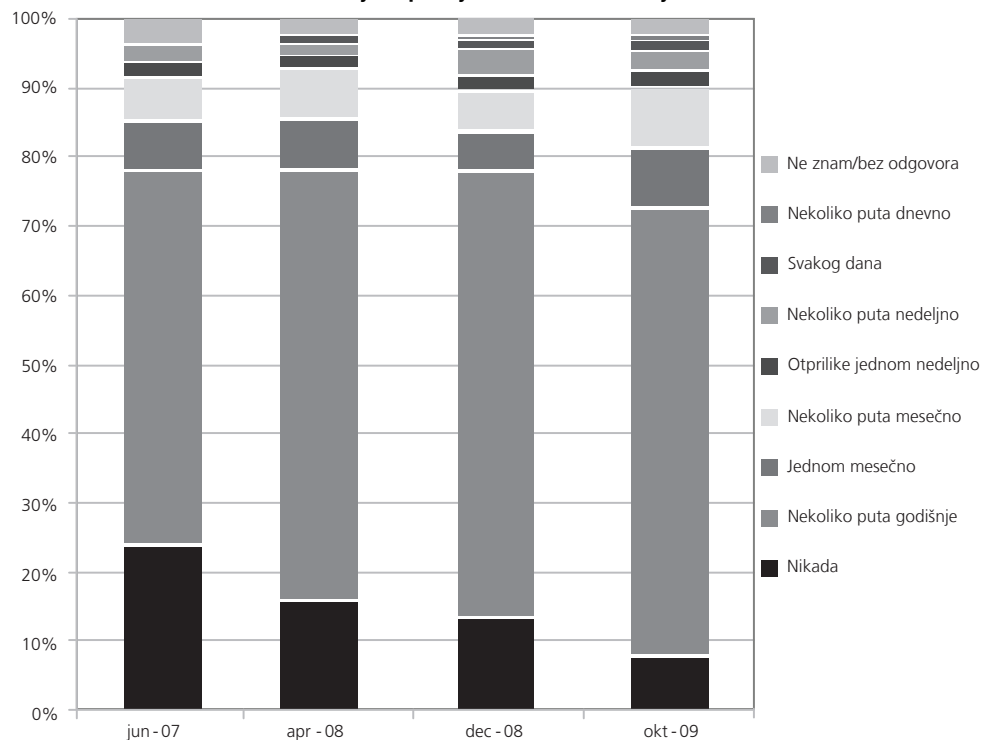
Posedovanje i korišćenje oružja ostaje i dalje osetljivo pitanje

Prisustvo malokalibarskog i lakog naoružanja (MLN) na Kosovu ostaje značajno. Iako je većina ljudi svesna potencijalnih opasnosti u vezi sa oružjem, i dalje postoji značajna manjina (24.2%) onih koji smatraju da ih posedovanje oružja čini – ili bi njih ili njihove porodice učinilo – sigurnijim.

U 2009. godini, ljudi su izneli da čuju hice iz oružja učestalije nego što je to bio slučaj 18 meseci ranije. Dok je aprila 2008, 16.2% ispitanika reklo da nikada ne čuju hice iz oružja, ovaj broj se smanjio za polovinu, na 8.2% u oktobru 2009. Koliko često ljudi čuju hice iz oružja zavisi u velikoj meri od toga gde žive. Velika većina ispitanika (65.1%) čuje hice 'nekoliko puta godišnje'. Međutim, 22.5% ispitanika iz Mitrovicë/Mitrovice čuju ih barem jednom nedeljno ili češće (čak do nekoliko puta dnevno): "Kada dođe leto i ljudi krenu da izlaze i pucaju iz automatskog oružja, pomislite da se vodi rat napolju." (muškarac, 48 godina, Mitrovicë/Mitrovica).

Velika većina ljudi (80.9%) kažu da nisu čuli ni za jedan incident u svojoj zajednici u kome je neko povređen vatrenim oružjem, municijom ili eksplozivima tokom poslednjih šest meseci. U diskusijama u fokusnim grupama, međutim, ispitanici pominju incidente u vezi sa oružjem. Lov i slavljeničko pucanje jesu prilike kada se najčešće puca iz oružja, što može izazvati nesreće kao i nenamerne reakcije drugih pripadnika zajednice: "Znamo šta je tradicija. Uzmete oružje i pucate dva do tri puta. Ali ne bi trebalo da uzmete pušku i pucate bez obzira na ljude u okolini. Čak i da ste profesionalac, možete napraviti fatalnu grešku a da ne govorimo da su ovi ljudi amateri." (muškarac, 48 godina, Mitrovicë/Mitrovica).

Grafikon 3: Koliko često čujete pucnjavu u vašem naselju?

Kao što je to bio slučaj u prethodnim godinama, postoji puno neizvesnosti u pogledu načina na koji mnoga domaćinstva poseduju oružje. Više od 50% ispitanika kaže da ne znaju, što bi moglo ukazati na spremnost ili nespornost da razgovaraju o ovom pitanju kao i na opšte neznanje. Međutim, 18.3% ispitanika smatra da postoji oružje u najmanje jednoj četvrtini domaćinstava u njihovom naselju. Štaviše, ne postoji nikakva korelacija između ocena ispitanika u pogledu posedovanja oružja i njihovog mišljenja o tome da li je oblast u kojoj žive bezbedna ili ne.

Opšta percepcija da vatreno oružje ne unapređuje sigurnost i javnu bezbednost ostaje konstantna i većina ispitanika i dalje kaže da ne bi nabavili oružje čak i kada bi imali priliku da učine isto (73%). Većina onih koji kažu da bi nabavili oružje kada bi za to imali mogućnosti (23.8%) navode zaštitu njihove porodice kao glavni razlog da to i učine. Za ispitanike iz reda zajednice kosovskih Srba koji kažu da bi se opredelili da poseduju vatreno oružje kada bi imali priliku (26.5%), značaj zaštite njihove porodice uvećao se tokom protekle godine (sa 82.7% u decembru 2008. na 94.3% u oktobru 2009), dok se zaštita poslovnih interesa smanjila (sa 38.5% na 15.1% u istom periodu).¹⁰

Gledajući u globalu sa rezultatima ankete sprovedene 2008. godine,¹¹ zajednice su skeptične da bi amnestija oružja usmerena da ubedi ljude da predaju nezakonito oružje bila uspešna. Ovaj stav se javlja uprkos odbacivanju posedovanja oružja od strane šire javnosti i percepcija o uporedivoj bezbednosti na lokalnom nivou. Samo 8% ispitanika smatra da bi svi ili skoro svi koji poseduju oružje i predali isto, dok 17.3% smatra da niko ili skoro niko ne bi učinio isto. Po svemu sudeći ne postoji snažna korelacija između toga koliko uspešnim ispitanici smatraju da kampanja prikupljanja oružja može biti i da li ocenjuju da je njihovo naselje bezbedno ili ne, što podrazumeva da se pretpostavljeni razlozi za posedovanje oružja mnogo više odnose na faktore van neposredne zajednice, kao što su politička događanja na nacionalnom ili regionalnom nivou.

Iako opšta amnestija nije sagledana kao posebno korisno sredstvo za smanjivanje nivoa posedovanja oružja, izneta je određena podrška za ideju da posebno prilagođene i učesničke kampanje javnog obrazovanja i podizanja svesti mogu doprineti promeni stavova ljudi prema posedovanju i korišćenju nezakonitog oružja. Anketa je pokazala da je relativno mali broj ispitanika u Ferizaj/Uroševcu izneo da se osećaju bezbednim sa oružjem, ili je reklo da bi razmotrili nabavljanje oružja, u odnosu na bilo koju drugu lokaciju. Ovo je posebno interesantno pošto je Ferizaj/Uroševac bio fokus ciljne kampanje javnog informisanja predvođene od strane lokalnih organa usredsređene na promenu stavova mladih u pogledu posedovanja oružja.

¹⁰ Pitanje omogućava višestruke odgovore i stoga zbir ukupnog broja nije 100%.

¹¹ Saferworld, *Spremni ili ne? Istraživanje izgleda za prikupljanje malokalibarskog i lakog oružja na Kosovu* (London, jul 2009). Dostupan na stranici <http://www.saferworld.org.uk/smartweb/resources/view-resource/403>

4

Percepcije i stavovi javnosti u pogledu bezbednosnih institucija

KORISTIMO IZRAZ BEZBEDNOSNE INSTITUCIJE kako bismo opisali širok opseg organizacija, uključujući opštinske vlasti, koje mogu biti odgovorne za pitanja javne bezbednosti, kao što je bezbednost na putevima. Ovaj deo opisuje nalaze istraživanja u pogledu percepcija ljudi o ovim institucijama, koje mogu biti rezimirane na sledeći način:

- Poverenje ljudi u instituciju zavisi ne samo od načina na koji je sagledan njen učinak, već i od toga (a) koliko bezbedno ili sigurno se ljudi osećaju uopšteno, i (b) kako je data institucija sagledana kao ona koja se uklapa u šira politička gledišta pojedinca u pogledu savremenog Kosova. Pored toga, čini se da su percepcije o jednoj konkretnoj instituciji često obojene nedostatkom znanja o njenoj preciznoj ulozi. Odsustvo jasnosti u ovom pogledu može stvoriti sumnju i podriti poverenje u ovu instituciju.
- Od svih institucija na Kosovu posvećenih garantovanju bezbednosti, policija uživa najveće poverenje, posebno među kosovsko-albanskim stanovništvom. Ljudi smatraju da se njen učinak poboljšava. Međutim, opštinske vlasti su institucija koja uziva jednako poverenje među svim zajednicama. To je verovatno zbog toga što su lokalne vlasti ocenjene onima koje se bave problemima bližim svakodnevnim životima ljudi i da zastupaju pojedince koji žive u određenom geografskom području: nije jasno iz ovog istraživanja da li ljudi veruju svojim opštinskim vlastima, zato što smatraju da zastupaju njihove interese, ili instituciji opštinskih vlasti; ovo je oblast pogodna za dalja istraživanja.
- Što se tiče međunarodnih institucija prisutnih na Kosovu, KFOR i dalje ostaje onaj koji uživa najviše poverenja, dok po svemu sudeći EULEX uživa najmanji nivo podrške, s tim da sve zajednice izražavaju visoki stepen nepoverenja i/ili razočaranja u učinak EULEX-a i nedostatak jasnosti u pogledu mandata i uloge misije.
- Ljudi smatraju da ne postoji dovoljan broj prilika za učešće u odlučivanju o bezbednosnim pitanjima. Pored toga, značajan broj ljudi po svemu sudeći smatra da ne mogu da izraze svoje gledište slobodno institucijama koje garantuju bezbednost; ovo je posebno slučaj za manjinske zajednice. Uprkos širokom skepticizmu o tome da li će biti u stanju da utiču na lokalne poslove, ljudi su uopšteno voljni da se dobrovoljno prijave u projektima usmerenim ka poboljšavanju njihovog lokalnog okruženja ili bezbednosne situacije.

**Institucionalni
učinak, bezbednosna
situacija i politika
utiču na stavove
prema bezbednosnim
institucijama**

Gledajući uopšteno, većina ljudi na Kosovu zadržava samo ograničeno poverenje u institucije, bez obzira da li kosovske ili međunarodne. Nivoi poverenja koje ljudi imaju u ključne institucije odgovorne za bezbednost i sigurnost zavisi od nekoliko faktora koji obuhvataju učinak, lokalne bezbednosne probleme, i gledišta o tome da li je institucija sagledana kao ona koja radi u korist ili protiv interesa zajednice.

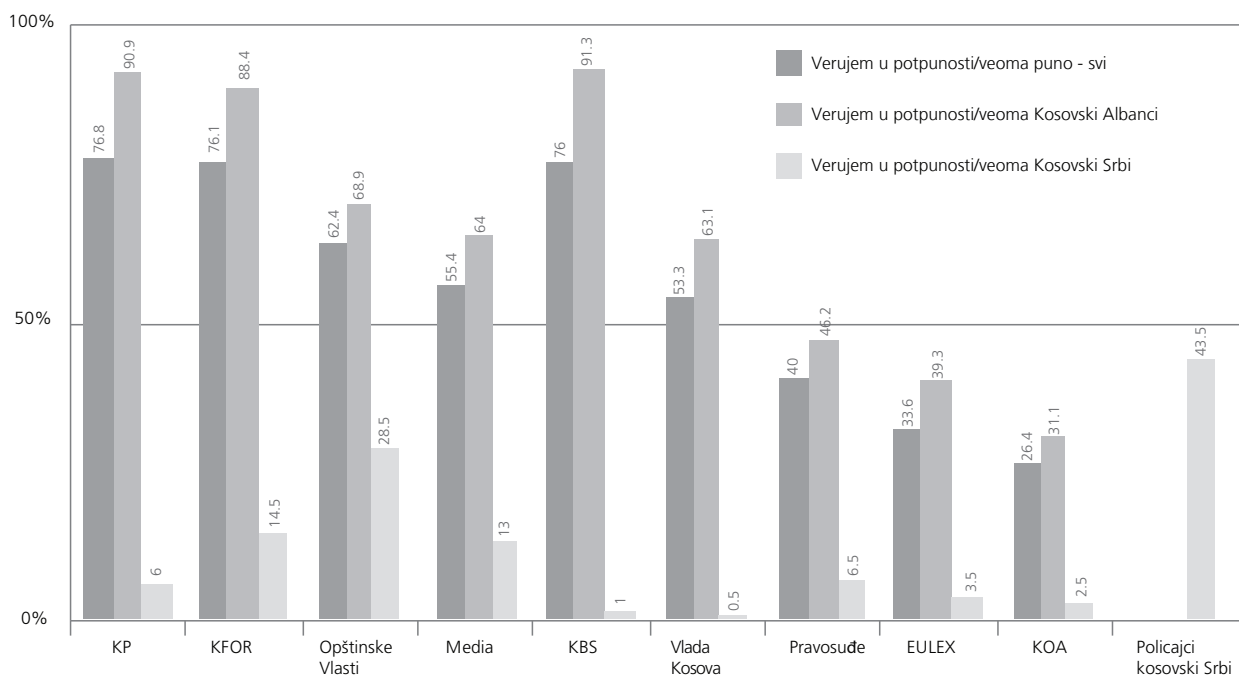
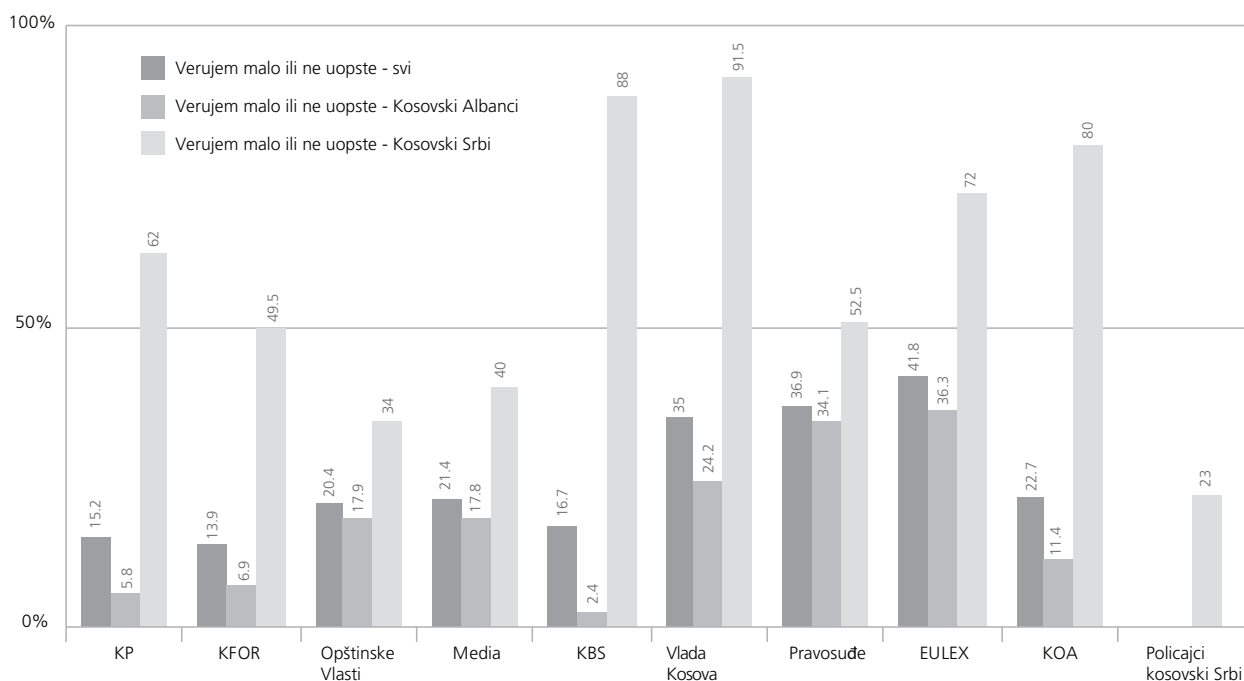
Postoji snažna korelacija između nivoa poverenja ispitanika u policiju i opštinske vlasti sa jedne strane, i pozitivnih percepcija o bezbednosti i sigurnosti sa druge strane. 56.5% onih koji 'u potpunosti' veruju Kosovskoj policiji (KP) i 45.7% onih koji im veruju 'veoma puno' opisuju svoje naselje kao veoma bezbedno. Sa druge strane, od onih koji ne veruju KP-u uopšte, samo 24% smatra da je njihovo naselje veoma sigurno a 17% smatra da je veoma nesigurno. Za opštinske vlasti, korelacija je neznatno niža. 57.4% onih koji u potpunosti veruju opštinskim vlastima i 50.4% onih koji im veruju veoma puno kažu da žive u veoma sigurnom naselju. Samo 1.4% i 1.5% kaže da je njihovo naselje veoma nesigurno, dok 39.1% onih koji ne veruju svojim opštinskim vlastima uopšte smatra da je njihovo naselje veoma sigurno, a 7.2% ocenjuje svoje naselje veoma nesigurnim.

Razlika između različitih zajednica kada govorimo o nivou poverenja koje daju datoj instituciji je značajna, odražavajući jednim delom politički kontekst u kome ove institucije funkcionišu. Gledajući uopšteno, kosovski Srbi imaju manje poverenja u institucije u odnosu na bilo koju drugu grupu. Oni sa druge strane imaju najveći nivo poverenja u opštine (28.5% istima veruje u potpunosti ili veoma puno), i najmanje poverenja u kosovske državne institucije. 74% 'uopšte ne veruje' u Kosovske bezbednosne snage; 72% 'ne veruje uopšte' Vladi Kosova (poboljšanje od 2008, kada je cifra iznosila 84.2%); a 71% 'ne veruje uopšte' Kosovskoj obaveštajnoj agenciji. U smislu međunarodnih institucija, kosovski Srbi imaju veće poverenje u KFOR (17.5% ne veruje uopšte, 32.5% ima malo poverenje a 34.5% kaže da mu ni ne veruju niti mu veruju), dok EULEX prolazi znatno lošije: 44.5% kaže da uopšte ne veruje EULEX-u.

**Percepcije o
kosovskim
institucijama**

Kao što je to bio slučaj u prethodnim anketama,¹² Kosovska policija ostvaruje veoma dobar učinak u smislu poverenja javnosti: ista uživa u najvećoj meri najviši nivo poverenja u odnosu na sve nacionalne institucije, iako, kao što je prethodno izneto, i dalje postoji značajna razlika između zajednice kosovskih Albanaca i kosovskih Srba, i između zajednice kosovskih Srba koja živi na severu Kosova i onih koje žive ostalim delovima Kosova. Gledano u celosti, 76.8% ispitanika veruje KP veoma puno ili u potpunosti, potom slede Kosovske bezbednosne snage (KBS) sa 76%. Vlada Kosova i pravosuđe predstavljaju kosovske institucije koje uživaju najmanje poverenja, sa 22.8% odnosno 22.3% navodeći da im 'uopšte' ne veruju.

¹² Za prethodne ankete, pogledajte veb stranicu projekta www.safeplaceproject.org.

Grafikon 4a: Koliko poverenja imate u sledeće institucije?... (u potpunosti ili veoma puno)**Grafikon 4b: Koliko poverenja imate u sledeće institucije?... (malo ili ne uopšte)**

Kosovska policija

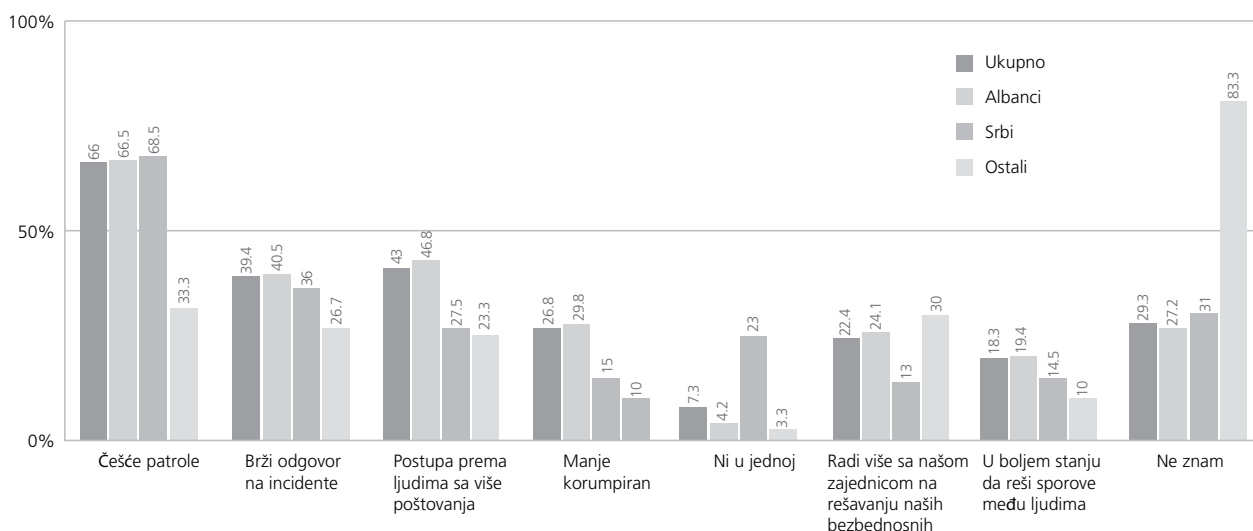
Ne samo da ljudi imaju više poverenja u KP u odnosu na druge institucije, kada su upitani u koje tri oblasti smatraju da je KP poboljšao svoj učinak, dve trećine ispitanika (66%) uočilo je poboljšanje u učestalosti patrola, 43% smatra da KP postupa prema ljudima sa više poštovanja, 39.4% smatra da KP odgovara brže na incidente¹³ a 26.8% veruje da je KP postao manje korumpiran.

¹³ Ovo su celokupne cifre: ispitanici su dali svaki po tri odgovora i stoga zbir odgovora iznosi 300%.

Kao što je to slučaj sa drugim institucijama, različite zajednice podeljene su u svojim stavovima: samo 6% kosovskih Srba veruje Kosovskoj policiji veoma puno ili u potpunosti a 27% im uopšte ne veruje. Ove cifre ostale su u velikoj meri nepromenjene tokom protekle tri godine. Međutim, mnogi kosovski Srbi izražavaju određeni nivo poverenja u policajce iz reda zajednice kosovskih Srba u KP: 43.5% im veruje veoma puno ili u potpunosti, dok je 32.5% odgovorilo neutralnijim odgovorom 'niti verujem niti ne verujem'.

Međutim, uprkos ovim pozitivnim događanjima, diskusije u fokusnim grupama otkrivaju da mnogi ljudi i dalje smatraju da postoji potreba za većim nastojanjima da se poboljšaju kapaciteti policije, posebno vreme koje je potrebno KP-u da odgovori na incidente. Neki smatraju da mandat KP-a ne pruža dovoljan obim za intervenciju u cilju sprečavanja kriminala ili hvatanja osumnjičenih. Slična gledišta mogu se čuti – posebno od starijih generacija – u drugim zemljama bivše Jugoslavije, gde je policija imala mnogo obimnija ovlašćenja. Na severu Kosova ljudi smatraju da policijski mandat nije odgovarajući imajući u vidu težak lokalni kontekst: "Policija ima određena ovlašćenja koja su i dalje ograničena, posebno u Mitrovici. Oni pokušavaju da ulože svoja najbolja nastojanja, ali u Mitrovici živimo u različitim okolnostima nego što je to slučaj u Prizrenu ili drugim gradovima. Ali, imajući u vidu okolnosti, možemo reći da oni ulažu svoje napore." (muškarac, 45 godina, Mitrovicë/Mitrovica).

Grafikon 5: U kojima od sledećih oblasti smatrate da se KP poboljšao tokom poslednjih šest meseci?

Velika većina ispitanika (93.3%) iznosi da bi prijavili krivično delo policiji kada bi bilo počinjeno nad njima ili nad članom njihove porodice. Ovo je tačno bez obzira na pripadnost zajednici i na celokupan nivo poverenja koje ispitanici imaju u policiju. Među onima koji kažu da najverovatnije ne bi prijavili krivično delo, najčešće dat razlog (68%) bilo je verovanje da policija ne bi uhvatila počinioaca ili 'rešila' zločin.

U diskusijama, ljudi otkrivaju veće ustručavanje kada govorimo o prijavljivanju konkretne osobe koja je počinila krivično delo policiji: oni brinu da ova prijava ne bi bila obrađena na poverljiv način i da bi počinilac saznao ko ga je/ju prijavio policiji. Ovo odsustvo poverenja u diskreciju policije sagledano je kao glavna prepreka u odnosima između policije i zajednice, koji su inače sagledani u pozitivnom svetlu: "Kada bi policija pružila zaštitu svedocima, verovatno bi saradnja bila veća." Zato što bi bio uplašen da svedočim protiv nekoga pošto ne nude nikakvu zaštitu." (mladić, 21 godina, Ferizaj/Uroševac).

Za one koji imaju policijsku stanicu u blizini svoje kuće, njeno prisustvo čini da se 70.1% ispitanika oseća sigurnije. Kada su upitani o tome koga bi pozvali kada bi njima ili njihovoj porodici bilo zaprećeno nasiljem, 87.7% kaže da bi pozvali KP. Međutim, i dalje postoji značajan procenat ljudi (33.5%) koji bi preferirali da se oslone na sebe ili na članove porodice, susede ili prijatelje u smislu zaštite umesto da pozovu policiju ili druge zvanične organe reda i mira.¹⁴ Kosovski Srbi ovo posebno vide kao svoj prvi izbor (72%) – što možda predstavlja izraz uopšteno niskog nivoa poverenja kosovskih Srba u KP i druge bezbednosne institucije. Razlozi koje ljudi daju u diskusijama u fokusnim grupama imaju tendenciju da se usredsređuju na da to da li bi KP odgovorio na vreme na incident: “Mislim (komšije su) bliže od policije zato što komšija može doći da vam pomogne mnogo brže u odnosu na policiju. Policija uvek dolazi suviše kasno osim ukoliko imate rođaka koji radi tamo.” (devojka, 20 godina, Ferizaj/Uroševac).

Opštinske vlasti i lokalna vlada

Gledano u celosti, 62.4% ispitanika veruje ‘u potpunosti’ ili ‘veoma puno’ opštinskim vlastima. Postoje jedinstvene grupe institucija koje uživaju poverenje značajnog dela zajednice kosovskih Srba (28.5%) i kosovskih Albanaca (62.4%). Takođe, kada su upitani koliko je verovatno da će različite vladine institucije poboljšati njihove životne standarde, ‘lokalna vlada’ dostiže najviši rezultat (56%), sa samo manjim razlikama između različitih zajednica. Ovo bi moglo ukazati da su opštinske vlasti sagledane kao manje osporavane, pošto u vezi sa njima postoji veća verovatnoća da se pozabave svakodnevnim pitanjima koja su bliža ljudskim životima kao što su javni prevoz, komunalne službe i održavanje infrastrukture, i stoga manje povezane sa politikom visokog nivoa koja deli zajednice.

Diskusije u fokusnim grupama i intervjui sprovedeni tokom 2010. godine u Ferizaj/Uroševcu, Shtime/Štimlju i Gračanicë/Gračanici pružili su iznijansirano sliku o načinu na koji se sagledavaju opštinske strukture, uključujući opštinske odbore za bezbednost u zajednici (OOBZ). Gledajući uopšteno, ljudi veruju da opštinski akteri, kao što je OOBZ, mogu poboljšati bezbednosnu situaciju. Čak i u Gračanicë/Gračanici, jednoj od novoformiranih srpskih opština, ljudi su ili nesigurni o tome šta da očekuju od novih opštinskih struktura ili se nadaju u promene na bolje: “Očekivanja su visoka, ali ostaje da se vidi ono što će se dogoditi u praksi. Međutim, mogu da kažem da su ljudi optimistični u vezi sa ovim pitanjem.” (preduzetnik, Gračanicë/Gračanica).

Zadovoljavajući nivo saradnje postoji po svemu sudeći između aktera odgovornih za bezbednost i garantovanje javne bezbednosti, kao što su opštinske vlasti, Kancelarija za bezbednost i vanredne situacije, policija, škole i NVO-e. Međutim, postoji nedostatak dopiranja i saradnje sa širom javnošću. Mnogi ljudi nikada nisu čuli za OOBZ-a, i postoji percepcija da “nas opština nikada ne poziva na konsultacije, osim u vreme izbora.” (preduzetnik, Shtime/Štimlje).

Državne institucije

Neiznanađujuće, institucije na državnom nivou, kao što su Vlada Kosova, centralna vlada Srbije ili njeno Ministarstvo za Kosovo i Metohiju u stvarnosti uživaju samo poverenje svojih odnosnih građana iz reda kosovskih Albanaca i kosovskih Srba. Kosovski Albanci i druge zajednice imaju tendenciju da veruju Vladi Kosova (59.5% odnosno 73%), dok kosovski Srbi imaju tendenciju da veruju centralnoj vladi Srbije (64.5%). Gledano uopšteno, što više ljudi veruje u odnosnu instituciju, time su uvereniji da će one doprineti u poboljšavanju njihovog životnog standarda.

¹⁴ Ovo je bilo otvoreno pitanje, koje je omogućavalo ispitaniku da pruži više od jednog odgovora, što je razlog zašto ukupan zbir nije 100%.

Percepcije javnosti o međunarodnim institucijama

- **KFOR** : KFOR se rangira nakon KP kao institucija koja uživa najviše poverenja uopšteno, sa 76.1% ispitanika koji veruju KFOR-u u potpunosti ili veoma puno. Dok kosovski Srbi imaju mnogo manje poverenje u KFOR u odnosu na kosovske Albance i druge zajednice, nivo nepoverenja od strane kosovskih Srba u KFOR niži je u odnosu na druge garante bezbednosti, izuzev u policajce i lokalne organe vlasti iz reda zajednice kosovskih Srba. Komparativno visoki nivoi poverenja po svemu sudeći proizilaze uglavnom iz uloge koju je KFOR odigrao tokom i neposredno nakon rata. Koliko su sagledani relevantnim u smislu garantovanja bezbednosti danas zavisi u velikoj meri od toga gde ljudi žive; za kosovske Albance na severu Kosova, KFOR je i dalje značajan garant bezbednosti, “KFOR garantuje bezbednost. Kada KFOR ne bi bio ovde, ne bih ostao ni sat vremena na Kosovu.” (muškarac, 50 godina, Mitrovicë/Mitrovica). Drugi smatraju da, imajući u vidu uspostavljanje nacionalnih bezbednosnih aktera, kao što su KP i KBS, postoji manja potreba za KFOR-om. Među ovim ispitanicima, planirano smanjenje u brojevima trupa KFOR-a sagledano je na širokoj osnovi kao pozitivan razvoj situacije i indikacija da se bezbednosna situacija poboljšala.

- **EULEX**: Gledano u celosti, EULEX se nalazi na drugom kraju skale sa relativno niskim nivoom poverenja (33.6%), i sa manjim odstupanjima između kosovskih Albanaca i kosovskih Srba. Gledajući uopšteno, ispitanici smatraju da EULEX nije ispunio njihova očekivanja a EULEX se u najvećoj meri smatra razočaranjem. Mnogi od učesnika fokusnih grupa izrazili su sumnju u to da li EULEX ima kapacitet da odgovori na njihove bezbednosne zabrinutosti, ili da li je angažovanje EULEX-a do sada dovelo do pozitivnih promena. Ispitanica iz Prizrena, kada je upitana da li se oseća sigurnijom kao posledica prisustva EULEX-a rekla je: “Ne stvarno. (...) EULEX nije bio u stanju da zaštiti svoja vozila od pokreta ‘Vetëvendosje’,¹⁵ kako očekuju da nas zaštite?” (devojka, 21 godina, Prizren). Istovremeno, ljudi smatraju da EULEX ima pozitivan uticaj na rad drugih vladinih sektora: 46.5% svih ispitanika smatra da je EULEX obavio dobar ili veoma dobar posao u poboljšavanju kvaliteta policije. Uticaj EULEX-a na poboljšavanje rada pravosuđa i carine sagledani su kao manje uspešni, sa 36% odnosno 30.1% ispitanika koji navode da je uticaj bio dobar ili veoma dobar. Neki ispitanici priznaju da EULEX ima određene komparativne prednosti, u odnosu na policiju: “Mislim da pošto su ovde kako bi obezbedili pravdu, možda bi trebalo da ih pustimo da obave svoj posao. Oni imaju više ovlašćenja u odnosu na našu policiju i moćniji su. EULEX je snažnija institucija EU koja može optužiti bilo koje značajno lice na Kosovu bez obzira na to koliko su bogati, nešto što policija nikada ne može da postigne.” (mladić, 19 godina, Ferizaj/Uroševac).

U političkom smislu, EULEX treba da održi odgovarajuću ravnotežu; isti je ocenjen od strane kosovskih Albanaca i kosovskih Srba kao pristrasan i onaj koji radi protiv njihovih interesa. Kosovski Albanci imaju samo ograničeno poverenje u obim u kome EULEX saraduje sa Vladom Kosova: “Poslednjeg puta kada su potpisali sporazum sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Srbije, oni nisu saradivali sa Vladom Kosova.” (mladić, 21 godina, Ferizaj/Uroševac).

Osim razočaranja učinkom EULEX-a i pitanjima u pogledu njegove političke ‘odanosti’, negativan učinak EULEX-a takođe po svemu sudeći proizilazi iz njegove nesposobnosti da se definiše u javnom mnjenju i da jasno komunicira sa građanima Kosova u smislu načina na koji se njegov mandat, uloga i odgovornosti razlikuju od odgovornosti UNMIK-a. 65.7% ispitanika ‘slaže se’ ili ‘se u potpunosti slaže’ sa izjavom da ne postoje nikakve značajne razlike između EULEX-a i UNMIK-a. Ovaj stav posebno prevladuje među gradskim stanovnicima i onima koji su završili duže obrazovanje, dok oni sa manjim ili bez formalnog obrazovanja imaju tendenciju da odgovore da ne

¹⁵ Vetëvendosje (Samoopredeljenje) predstavlja pokret koji se protivi nadzornoj ulozi međunarodne zajednice na Kosovu i koji zahteva potpuni suverenitet. Tokom demonstracija održanih avgusta 2009, demonstranti pokreta Vetëvendosje preokrenuli su preko 25 automobila EULEX-a u Prishtinë/Prištni.

znaju: "UNMIK je otišao, došao je EULEX; u čemu je razlika?" (devojka, 21 godina, Prizren). Kao posledica ovih negativnih percepcija, ali i možda iz osećanja da bi nje-gove funkcije trebalo da se sprovede od strane kosovskih institucija, skoro polovina (47%) svih ispitanika slaže se sa izjavom da bi 'EULEX trebalo da napusti Kosovo'. Odnosna cifra u pogledu UNMIK-a iznosi 69.8%.

Odsustvo transparentnosti i ograničen pristup informacijama o institucijama

Odsustvo transparentnosti u pogledu uloge i mandata nacionalnih i međunarodnih institucija, uključujući suviše malobrojne ili loše tempirane informacije, doprinosi opštem odsustvu poverenja i nezadovoljstva u pogledu oba vida institucija. Za kosovske bezbednosne institucije, od kojih su mnoge i dalje relativno nove, stepen u kome se ljudi osećaju adekvatno informisanim o njihovom uspostavljanju i funkcijama varira u velikoj meri između zajednica, iako je opšta slika da se ljudi osećaju nedovoljno informisanim. Kosovski Srbi uopšteno smatraju da 'nisu informisani' ili 'nisu uopšte informisani' o uspostavljanju KBS-a i Saveta bezbednosti Kosova (72% odnosno 82.5%). Ispitanici iz reda zajednice kosovskih Albanaca osećaju se relativno dobro informisanim u pogledu formiranja KBS-a, ali smatraju da nisu dobili dovoljno informacija o uspostavljanju Kosovske obaveštajne agencije i Saveta bezbednosti Kosova (48.1% odnosno 53.2% smatralo je da 'nisu informisani' ili 'nisu uopšte informisani'). Ovo verovatno odražava percepciju da je mandat KBS relativno dobro definisan i da uživa visoku popularnost među mnogim kosovskim Albancima.

Ispitanici su izneli uopšteno da ne smatraju da su im na raspolaganju dovoljne informacije u pogledu međunarodnih institucija prisutnih na Kosovu. Najniži nivo podrške pružen je ICO/EUSR-u, sa samo 11.6% ispitanika koji su odgovorili sa 'da' na pitanje: 'Da li smatrate da postoje dovoljne informacije u pogledu mandata/odgovornosti [ICO- EUSR-a]?' Za EULEX, UNMIK i OEBS odgovorili su varirali između 22.5% i 26.7%. KFOR se ističe i ostvaruje komparativno dobar rezultat, sa skoro jednom polovinom ispitanika koji smatraju da su dovoljno informisani. Činjenica da se ljudi osećaju bolje informisanim o ulozi KFOR-a postoji možda jednim delom zbog toga što je sagledana kao vojna misija sa striktnim fokusom garantovanja bezbednosti i pružanja zaštite. Ista funkcioniše na Kosovu već puno godina, igrajući veoma vidljivu ulogu u mnogim zajednicama. Nasuprot tome, mandat EULEX-a je složeniji i manje jasan ljudima. Pored toga, EULEX igra manje vidljivu ulogu i i dalje je relativno nov u kosovskom kontekstu.

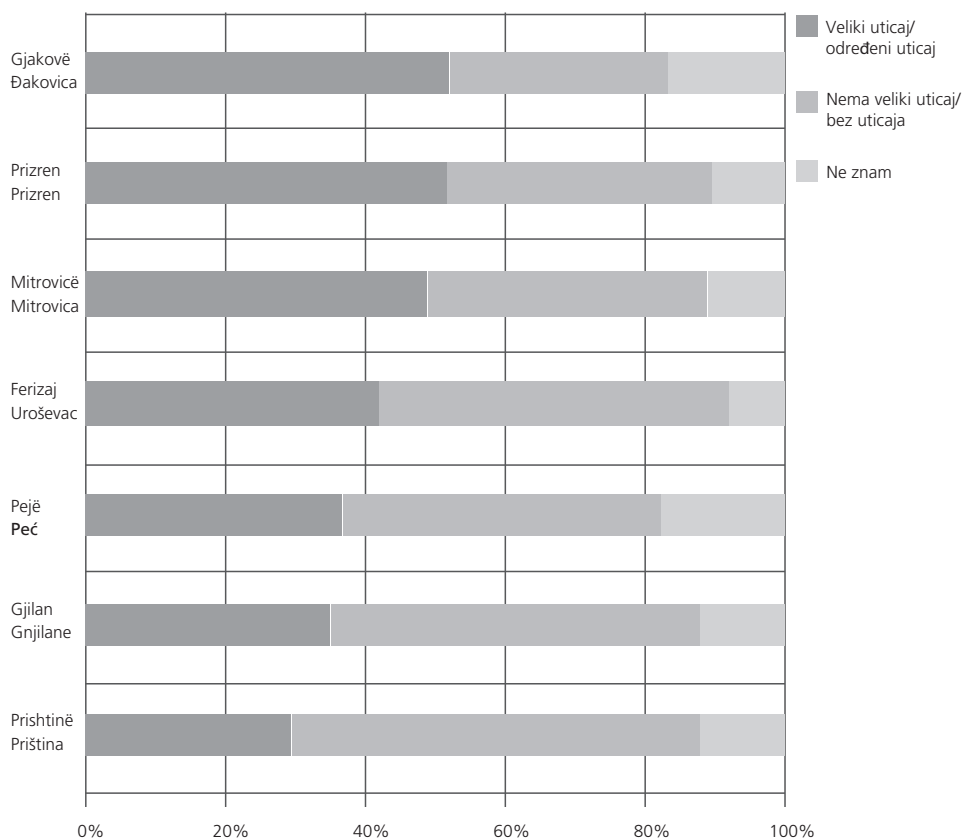
Nedostatak mogućnosti za veće učešće

Ljudi uopšteno ne smatraju da imaju dovoljnu priliku da učestvuju u donošenju politika, čak i na lokalnom ili opštinskom nivou. Manje od jedne trećine (23.7%) ispitanika čulo je za bilo koji javni sastanak koji je organizovan od strane opštinskih vlasti tokom poslednjih 12 meseci, a samo jedna četvrtina (26.4%) ispitanika iznela je da veruje da odluke donete od strane opštinskih vlasti uzimaju u obzir zabrinutosti i mišljenja koja su izneta tokom javnih sastanaka (45.7% misli da ne, 27.1% nije sigurno). U diskusijama u fokusnim grupama, ljudi iznose da smatraju da opštinske vlasti nisu zainteresovane za njihova mišljenja. Oni smatraju da ukoliko ne poznaju gradonačelnika ili bilo kog drugog uticajnog člana osoblja u opštinskoj upravi, ili člana partije, na njihove probleme neće biti odgovoreno.

Širom zajednica, nivo poverenja o slobodi izražavanja mišljenja na javnim skupovima se razlikuje. Dok dve trećine (64.9%) kosovskih Albanaca smatra da mogu podeliti svoje misli i mišljenja slobodno bez straha od negativnih posledica, samo 50% kosovskih Srba i 43% pripadnika drugih zajednica deli isto mišljenje.

Iako gore navedeni rezultati sugerišu da ljudi nemaju dosta poverenja u ulogu ili rezultate sa javnih opštinskih sastanaka, postoje izmešane percepcije o tome da li su članovi zajednice uopšteno u stanju da utiču na odlučivanje od strane lokalne vlade. Dok 40.2% ispitanika smatra da pripadnici zajednice imaju 'određeni' ili 'veliki' uticaj na odluke donete od strane lokalne vlade, 47.5% ne slaže se sa time. Postoje poprilične regionalne razlike, koje se mogu videti iz dole navedenog grafikona, s tim da većina ispitanika iz Prishtinë/Prištine, Gjilan/Gnjilane, Pejë/Peć i Ferizaj/Uroševac daje negativan odgovor a građani Mitrovicë/Mitrovice, Prizren i Gjakovë/Đakovice su optimističniji o svojim mogućnostima da utiču na lokalnu vladu.

Grafikon 6: Koliko uticaja smatrate da ljudi u vašoj zajednici imaju na odluke donete od strane vaše lokalne vlade?

Nivoi obrazovanja po svemu sudeći utiču na percepcije ljudi o tome da li mogu imati uticaja na odlučivanje ili ne. Ljudi sa nižim nivoima formalnog obrazovanja po svemu sudeći osećaju se manje uključenim u procese odlučivanja. Oni su retko svesni mogućnosti vršenja uticaja na odlučivanje, kao što su javni sastanci, i imaju veću verovatnoću da odgovore sa 'ne znam' kada su upitani o tome da li će zabrinutosti iznete na datim sastancima imati uticaja na donete odluke. Kada su upitani o tome koliki uticaj uopšteno ljudi u zajednici imaju na odluke donete od strane lokalne vlade, nijedan ispitanik sa iole formalnog obrazovanja nije izneo da ljudi u njihovoj zajednici imaju veliki uticaj a samo 16.9% reklo je da imaju određeni uticaj. Oni sa visokim obrazovanjem i univerzitetskim stepenom stručne spreme čine se uverljivijim sa 32.5% onih koji iznose da imaju određeni uticaj i 9.9% onih koji tvrde da imaju veliki uticaj.

Angažovanje građana

Iako ljudi po svemu sudeći veruju da su njihove mogućnosti za vršenje uticaja na lokalne vlasti ograničene, po svemu sudeći postoji značajna volja za dobrovoljno angažovanje u lokalnoj zajednici povodom pitanja koja zabrinjavaju ljude direktno, kao što su životna sredina i lokalna bezbednost i sigurnost. Velika većina ispitanika (81.4%) rekli su da bi bili voljni da učestvuju u projektu čišćenja u zajednici na dobrovoljnoj osnovi ukoliko se nešto organizuje. Za učešće u projektu poboljšavanja bezbednosti i sigurnosti cifra iznosi 76.7%. Ovo je posebno slučaj u oblastima u kojima nedostatak sigurnosti i bezbednosti predstavlja pitanje od neprekidne zabrinutosti: na primer, 82.5% ispitanika iz Mitrovicë/Mitrovice izneli su da bi bili voljni ili veoma voljni da učestvuju u projektima bezbednosti u zajednici.

U slučajevima održavanja aktivnosti u zajednici, iste se često organizuju od strane opština i uglavnom se odnose na ekološka pitanja kao što je čišćenje smeća. Ove aktivnosti su učestalije u ruralnim u odnosu na gradske oblasti, a čini se da su mladi ljudi aktivniji u odnosu na starije generacije. Mnogi ljudi iznose da je bilo više volonterskog angažovanja zajednice u prošlosti nego što je to slučaj danas, jednim delom, ovo je izneto, pošto se ljudi ovih dana oslanjaju na lokalne vlasti ili na druge umesto da sami preduzimaju inicijative.

Samo 6.4% svih ispitanika trenutno su članovi organizacija ili udruženja (ne uzimajući u obzir članstvo u vezi sa poslom), i od istih više od polovine su članovi političke stranke. Po svemu sudeći postoji jasna korelacija između nivoa obrazovanja i volonterskog angažovanja: 13.8% ispitanika sa visokim obrazovanjem i 19.4% onih koji su završili univerzitet jesu članovi organizacije/udruženja, u poređenju sa nijednom od onih koji nemaju nikakvo formalno obrazovanje i samo 1.1% onih koji su završili osnovnu školu. Skoro tri puta više muškaraca u odnosu na žene uključeno je u formalne organizacije (9.1% nasuprot 3.5%). Od žena koje su članice organizacije, 30% su članice političke stranke (u poređenju sa 59.6% muškaraca), a 25% su članovi ženske grupe.

Preporuke

OVAJ DEO IDENTIFIKUJE preporuke za razmatranje od strane donosilaca odluka odgovornih za javnu bezbednost i sigurnost na Kosovu. One su izvedene iz analize gore opisanih istraživačkih podataka, koji kombinuju mišljenja javnosti sa stvaraocima mišljenja i stručnim licima odgovornim za primenu zakona i garantovanje bezbednosti.

Ove preporuke postoje sa namerom da posluže kao konstruktivan doprinos daljem razvoju novorođenih kosovskih institucija odgovornih za različite aspekte sigurnosti i javne bezbednosti. Istraživanje sugerise da Kosovo nastavlja da se razvija, tako da će percepcije njegovih građana u pogledu ovih struktura i institucija postati pozitivnije. Autori su u stanju da identifikuju jasne i pozitivne trendove pošto je prva anketa u ovom nizu sprovedena 2006 godine. Međutim, neki trendovi ostaju jasno vidljivi ove godine i zahtevaće dodatnu energiju i pažnju ukoliko treba da se odgovori na iste tokom predstojećih meseci i godina. Isti obuhvataju sledeće:

- Percepcije državnih institucija duboko su uslovljene etničkim identitetom građana.
- Percepcije o delotvornosti lokalnih institucija, uključujući opštinske vlasti, u velikoj meri zavise od lokalnog konteksta; samo u slučajevima u kojima je lokalni gradonačelnik sagledan kao delotvoran, institucija vlade je ispoštovana.
- Kosovske institucije po svemu sudeći postaju popularnije i istima se više veruje od strane većine stanovništva. Manje je jasno da li se ovaj pozitivan trend odražava u okviru manje moćnih delova kosovskog građanstva, uključujući nealbanske zajednice na Kosovu, žene, mlade i one sa niskim nivoom formalnog obrazovanja.
- Međunarodno prisustvo na Kosovu, sa njegovom delimičnom odgovornošću za bezbednosna i pravosudna pitanja, ostaje sporno. Dobro uspostavljeno prisustvo KFOR-a, sa svojim jasnim i dobro shvaćenim mandatom, čini se da uživa najviši nivo poverenja od strane svih zajednica. EULEX je mnogo manje shvaćen na odgovarajući način i u isti se ima manje poverenja. Razlozi za ovo nalaze se van okrilja ovog istraživačkog projekta ali takođe može biti slučaj da poteškoće u objašnjavanju 'statusno neutralne' prirode prisustva EU na Kosovu šalje zbunjujuće signale onima sa svih strana.
- Uprkos neprekidnim izazovima sa kojim se suočava Kosovo i međunarodni garanti bezbednosti u ubeđivanju stanovništva uopšteno da bi trebalo da uživaju njihovo poverenje, postoji jasan i veoma ohrabrujući osećaj odgovornosti zajednice na Kosovu što nje odraženo u istom stepenu u drugim zemljama u kojima su autori sproveli slična istraživanja. Postojanje ovakvog društvenog kapitala predstavlja stvarnu priliku za vladu i druge kao što su međunarodni akteri i lokalni i međunarodni NVO-i; ukoliko budu ostvarili dobar učinak i pokažu odgovornost i delotvornost verovatno će biti nagrađeni značajnom podrškom njihovih građana.

Dalje unapređivanje delotvornosti kosovskih institucija

- **Prilikom izrade Nacionalne strategije i Akcionog plana za bezbednost u zajednici, Vlada Kosova trebalo bi da osigura široke konsultacije**, i da uzme u obzir iskustva uspešnih inicijativa za bezbednost u zajednici na lokalnom i centralnom nivou.
- **Vlada Kosova i drugi akteri trebalo bi da nastave sa svojim nastojanjima u cilju daljeg poboljšavanja učinka Kosovske policije**. U cilju uvećavanja poverenja u policiju kao legitimnog garanta bezbednosti, kapacitet KP trebalo bi da bude dalje uvećan. Posebna pažnja trebalo bi da se pokloni poboljšavanju sposobnosti policije da odgovori brzo na incidente i da osigura poverljivost dobijenih informacija. Odnos između KP i kosovskih Srba posebno zahteva dalje poboljšanje. Napredak ostvaren u pogledu učinka policije trebalo bi da se saopšti javnosti kao dragoceno sredstvo izgradnje poverenja javnosti i poverenja u instituciju policije.
- **Sveobuhvatan pristup trebalo bi da se primeni u cilju unapređivanja sigurnosti i bezbednosti zajednice što obuhvata ključna ministarstava kao i druge aktere u sektorima kao što su razvoj infrastrukture, pravosuđe, zdravstvo, lokalna uprava i privreda**. Pošto se najveći broj zabrinutosti u sferi javne sigurnosti i bezbednosti ne odnosi direktno na glavne odgovornosti garanta bezbednosti, drugi ključni akteri trebalo bi da se aktivno uključe u razradu odgovarajućih politika i mehanizama na nacionalnom i opštinskom nivou, kao i u odgovor na zabrinutosti u sferi sigurnosti i bezbednosti na lokalnom nivou.

Unapređivanje shvatanja i angažovanja međunarodnih agencija sa interesom u sferi sigurnosti i javne bezbednosti na Kosovu

- **U cilju unapređivanja javnog poverenja, EULEX bi trebalo da razmotri načine na koje može unaprediti svoju komunikaciju sa građanima na lokalnom nivou** u cilju pojašnjavanja svoje uloge i odgovornosti, i isticanja svojih dostignuća do sada. Jedan način postizanja ovog moglo bi biti stavljanje većeg akcenta na direktno dopiranje do zajednica, posetama univerzitetima i srednjim školama, sastancima u zgradi opštine i drugim javnim događajima, na kojima bi obični građani imali priliku da postavе pitanja i da istaknu svoja gledišta i zabrinutosti.
- **Institucije Vlade Kosova i EULEX trebalo bi da poboljšaju svoje strategije koordinacije i odnosa sa javnošću**. Očigledno kontradiktorne javne izjave mogu poslužiti kako bi se dalje smanjilo poverenje u EULEX i omeo njegov napredak u vršenju njegovog mandata.

Delotvorniji rad sa ljudima na Kosovu

- **Opsežnije i bolje informacije trebalo bi da se stave na raspolaganje građanima u pogledu rada i pristupa, različitim bezbednosnim institucijama**. Ovo bi trebalo da obuhvati OOBZ-e, ali i 'nove' institucije, kao što su KOA i SBK. U novoformiranim opštinama, posebno onima sa srpskom većinom, ova potreba odnosi se na kosovske institucije uopšteno pošto trenutno postoji mali nivo shvatanja njihovih funkcija ili poverenja u njihovu sposobnost da obavljaju svoje funkcije na pravedan način.
- **Mogućnosti angažovanja građana trebalo bi da se poboljšaju a svest javnosti o bilo kakvim postojećim mogućnostima angažovanja trebalo bi se uvećati**. Ovo nije relevantno samo za pitanja koja se odnose na javnu bezbednost ili sigurnost već i na opšte učešće civila u rešavanju problema u zajednici. Nastojanja u ovom smislu trebalo bi da obuhvate sve elemente društva, uključujući ljude čiji se glasovi obično ne čuju, odnosno žene, mlade i grupe iz etničkih manjinskih zajednica.
- **Lokalne vlasti trebalo bi da podrže voljnost javnosti da se angažuje dobrovoljno u aktivnostima koje se odvijaju u lokalnoj zajednici povodom pitanja koja direktno pogađaju ljude**. Postojanje OOBZ-a i drugih foruma za sigurnost i bezbednost na nivou zajednice pruža priliku lokalnim vlastima da dopru do onih grupa čiji se glasovi uobičajeno ne mogu čuti kao što su mladi, žene i manjine, i podstaknu i podrže inicijative koje će pomoći u poboljšavanju njihovog lokalnog okruženja ili njihove bezbednosne situacije.

Forum građanskih inicijativa (FIQ) predstavlja nevladinu organizaciju usredsređenu na vladavinu prava, koja radi kako bi uvećala učešće građana u procesima odlučivanja sa ciljem uspostavljanja pravednog, mirnog i razvijenog balkanskog regiona.

Saferworld radi na sprečavanju i smanjivanju nasilnih konflikata i na promovisanju pristupe saradnje sektoru bezbednosti. Radimo sa vladama, međunarodnim organizacijama i građanskim društvom kako bismo podstakli i podržali efektivne politike i prakse zastupanjem, istraživanjem i razradom politika i podržavanjem akcija drugih.

FOTOGRAFIA SA NASLOVNICE: Policijski zlužbenik u ulicama Prištine. DRITON PAÇARADA

Forum građanskih inicijativa (FIQ)
Rr. Bedri Pejani 7/A
10000 Prishtinë/Priština
Kosovë/Kosovo
Tel: + 381 (0)38 248 677
Web: www.fiq-fci.org

Saferworld
The Grayston Centre
28 Charles Square
London N1 6HT
UK
Phone: +44 (0)20 7324 4646
Fax: +44 (0)20 7324 4647
Email: general@saferworld.org.uk
Web: www.saferworld.org.uk

ISBN 978-1-904833-55-0

Registered charity no. 1043843
A company limited by guarantee no. 3015948